

1.2.4.3 ክርስቶስ ኃጢአት ማድረግ አይችልም? ወይስ ኃጢአት አለማድረግ ችሏል?

እንግዲህ ክርስቶስ ሰው ነው ስንል ሰው ሆኖ ያለ ኃጢአት ያለ ማንም በምድር ላይ እንደሌለ ቃለ እግዚአብሔር በሮሜ መልአክት ውስጥ አበክሮ ይገልጽልናል (ሮሜ 3:23)። ታዲያ ክርስቶስ ሰው ነው ካልን እንዴት ያለ ኃጢአት (ኃጢአት የሌለበት) ነው ማለት እንችላለን? የሚለው በብዙዎች አእምሮ የሚጉላላ ጥያቄ ነው። ከላይ በጠቀስኩት መሠረት እናቱ ማርያም ያለ ኃጢአት እንደነበረች ከሚገልጸው ከሁለተኛው ሀሳብ በመነሳት እርሱም ያለ ኃጢአት መሆን ቻለን? ወይስ ደግሞ ሌላ ስለ እርሱ ስናነሳ መዘንጋት የሌለብን ምስጢር ይኖራል ብሎ ማሰብ አስፈላጊ ይሆንን?

በዘመናችን ራሳቸውን «የይሆዋ ምስክሮች» በማለት የሚጠሩ አርዮሳውያን ክርስቶስ ኃጢአት አልባ የሆነው በፍጥረቱ ቅድመ ውድቀት የአዳምን ባሕርይ በመያዙና እንደ አዳም ለኃጢአት ሳይሸነፍ ጨክኖ እግዚአብሔርን በማክበሩ እንደሆነ ይናገራሉ። ስለዚህም በእነርሱ አሳቤ ክርስቶስ ኃጢአት አለማድረግ ችሏል የሚለውን አመለካከት የሚደግፍ ነው። በዚህም ክርስቶስ ከቅድመ ውድቀት ከአዳም ባሕርይ ጋር በማስተካከል እኩል ይመዝኑታል።¹² ለመሆኑ ክርስቶስ ሰው ነው ስንል ቅድመ ውድቀት የሆነን ሰው አይነት ማለት ነውን?

በሌላ በኩል ደግሞ የክርስቶስን ሰው መሆን ለማስረዳት ከኃጢአት አንጻር ስንመለከት የኃጢአት ባሕርይ ከሌለው እንዴት ሰው ልንለው እንችላለን? የሚልን ጥያቄ ይቀሰቅሳል። ለዚህም "ክርስቶስ ኃጢአት መስራት አይችልም ነበር" የሚለውን አመለካከት ተቀባይነት የሚጋፋ በዕብ4:15 መሰረት ኢየሱስ ... ከኃጢአት በቀር በነገር ሁሉ እንደኛ የተፈተነ... የሚለው ቃል ደግሞ መፈተኑ የሚያመለክተው ምንድር ነው? የሚልን ጥያቄ ያስከትላል።

አንዳንድ የሥነ መለኮት ሰዎች፡- "ኢየሱስ የተፈተነው ኃጢአት መስራት አለመቻሉን ለማሳየት ሳይሆን ኃጢአት የሌለበት መሆኑን ለማስረገጥ ነበረ።" ይላሉ። ኃጢአት የሌለበት መሆን ደግሞ ምንም እንኳን ከላይ በተጠቀሱት በሁለቱም መንገዶች ሊሆን እንደሚችል እርግጠኛነት ቢኖረውም ስለ ኢየሱስ ፍጹም ሰው መሆን በእንዲህ አይነት አወዛጋቢ ሂደት ውስጥ የሚጥለን ስለ እርሱ ሁለት ባሕርያት ግንኙነት ባለን ግንዛቤ ላይ የሚመሠረት ነው። ስለዚህ ለዚህም ጥያቄ ተገቢ መልስን ለማግኘት በኢትዮጵያውያን የሥነ መለኮት መምሪዎች ዘንድ ስለ ክርስቶስ የአምላክነትና የሰውነት ባሕርያት ግንኙነትን ያለውን

ግንዛቤ መያዝ ስለሚያሻ ከሁለቱ ባሕርያት ግንኙነት አንጻር በምናነሳው ርዕስ ስር ምላሽ እንደሚያገኝ ተስፋ አደርጋለሁ።

1.2.4.4. ክርስቶስ ከማርያም ሥጋ እና ነፍስ ነስቷል?
(ወስዷል?)

ሌላውና መሰረታዊ የሆነው ነገር ክርስቶስ ሰው ነው ካልን እንደ ማንኛውም ሰው በአጽናነስ ሂደት ከእናቱ ዘር እንቁላል የሚወሰድ ተክለ ሰውነት አለውን? የሚል ነው። በዚህ ረገድ መጽሐፍ ቅዱስ ክርስቶስ ሰው የሚመስል ሳይሆን ሰው እንደሆነ ያመለክተናል። ይህም ማለት ከማርያም ተጽንሷል ተወልዶማል። እንግዲህ የክርስቶስን ማንነት ልዩ የሚያደርገው ከወንድ ፈቃድ አለመወለዱ ነው። በአካላዊ ቃል ከድንግል መጽነስ ሂደትም የመንፈስ ቅዱስን ሚና እንደ ወንድ ዘር የማርያምን የዘር እንቁላል ማልማት ነው ብሎ ማሰብ ግልጽ የመጽሐፍ ቅዱስ ማስረጃን ማቅረብ የሚያስችለን አይደለም። ስለዚህም ከማርያም ሲጸነስ ከመንፈስ ቅዱስ መጽነሱ መንፈስ ቅዱስን የአባትነት ድርሻ አያሰጠውም። ነገር ግን ጽንሱ በሩካቤ ዘበሥጋ ሳይሆን መንፈስ ቅዱስ የእግዚአብሔርን ልጅ (ወልድ) ከማርያም ተጽንሶ ሰው እንዲሆን ማድረጉን አመለካች ነው። ክርስቶስ ምንም እንኳን ከወንድ ዘር ባይጸነስም የሰው ተክለ ሰውነት አለው። በዚህም የሰውን ባሕርይና ተክለ ሰውነት ከማርያም ተጽንሶ በመወለዱ ተጋርቷል ወይም ነስቷል።

ከነፍስ ነፍስን መንሳት የሚለውን እሳቤ ስንመለከተው ከሰው የተወለዱ ሁሉ የሰው ነፍስ እንዳላቸው ሁሉ እርሱም ነፍስ እንዳለው አመለካች እንጂ በማንኛውም ሰው አጽናነስ ሂደት ነፍስ ከወላጅ የምትነሳ እንደሆነች ማሰብ መጽሐፍ ቅዱሳዊ አይመስለኝም። ይህ ከሆነማ የወላጅ ነፍስ ለልጅ እየተቆረሰች እንደመውሰድ ያለ አመለካከት ውስጥ ከትቶን ከወላጆቻችን ተክለ ሰውነትና ሰብአዊ ባህርይን ብቻ ሳይሆን ነፍሳቸውንም እንወስዳለን ማለትን ያስከትላል። ለዚህ አንድ የጥንት በኢትዮጵያዊ የእምነት አባት የተጻፈው መጽሐፍ የሥጋ ባሕርይ ከአባትና ከእናት እንደሚገኝና ረቂቅ ነፍስ ግን ልክ ብላጂ የተባለውን ድንጋይ ኩብረት ጋር ባጋጨት ጊዜ እሳት እንደሚፈጠር እንዲሁም በሩካቤ ዘበሥጋ ሂደት የምትገኝ መሆኗን ይገልጻል።¹³ በዚህ እገላለጽ ነፍስ በወንድና በሴት ሩካቤ ሥጋ ሂደት በሚኖረው የወንድ ዘር የሴትን የዘር (እንቁላል) በሚለብርበት ጊዜ ቅጽበታዊ በሆነ መንገድ የምትገኝ እንጂ ከእናት ወይም ከአባት የምትነሳ (የምትወስድ) አይደለችም ማለት ነው።

እንግዲህ መጽሐፍ ቅዱስ የክርስቶስን ከማርያም መጸነስና መወለድ ሲገልጽ በግልጽ ከሥጋዋ ሥጋ ከነፍሷ ነፍስ ነስቷል አይለንም። ሆኖም ግን ከወንድ ዘር እንዳልተወለደ በግልጽ ስለሚያስረዳ ሰው ከመሆን የሚጎድለው ነገር እንዳለ አያመለክተንም። በተክለ ሰውነት፣ በባሕርይ ሆነ በነፍስ ከሰው የወሰደው ነገር፤ ግን እርሱን ሰው ብቻ ያላሰኘው ሰብአዊ ነገሮቹ ምሉእ ነበሩ። ስለዚህ በዚህም ሀሳብ ዙሪያ የመለኮት ሰው ሆኖ በምድር መገኘት (ትስብእት) የክርስቶስን ፍጹም ሰው መሆንን ሲያስረዳን ከሰው ምንም የማይጎድለው መሆኑን ያመለክተናል።

እንደ አምላክነቱ ሁሉ በሰው የመሆኑ ጽንሰ ሀሳብ ዙሪያ የተነሱ ታሪካዊ ኑፋቂች አሉ። እነዚህ ኑፋቂዎች የክርስቶስን ሰው ሆኖ መምጣት ሳይሆን ሰው መስሎ መምጣትን የሚናገሩና ሙሉ ለሙሉ ሰው መሆኑን የሚክዱ ናቸው። በዚሁ ነጥብ ላይ እንዳለን የታሪካዊ የሥነ መለኮት ኑፋቂዎችን ምንነት በጥልቀት መመልከት አስፈላጊ ነው።

1.2.4.5. የክርስቶስን ሰው መሆን የካዱ ታሪካዊ ኑፋቂች፡-

ከቤተክርስቲያን ታሪክ እንደምንረዳው የክርስቶስን አምላክነት ብቻ ሳይሆን ሰው መሆኑንም ያልተቀበሉ የስህተት ትምህርቶች ተነስተው ነበር። ከእነዚህ የስህተት ትምህርቶች ውስጥ ሁለቱን መቃኘት አስፈላጊ ነው። ይኸውም፡-

ሀ. ደስቲስቶች

ደስቲስቶች በመባል የሚጠሩት ቡድኖች ኢየሱስ ሰው የሚመስል ብቻ ነበረ እንጂ ቁስ አካልን ይዞ አልመጣም ብለው ያምናሉ። ክርስቶስ በማርያም ውስጥ አልፎ እንደመጣ እንጂ ከእርሷ እንደተወለደ አያምኑም። ማርያም መጠቀሚያ ሆነች እንጂ ምንም ድርሻ አልነበራትም ስለዚህም ልክ ውሀ በቧንቧ ውስጥ እንደሚያልፍ ነገር ግን ቧንቧው ከማስተላለፊያነት ባሻገር ለውሀው ምንም እንደማይጨምርለት ማርያም ለኢየሱስ እንዲሁ ናት ብለው ያምናሉ። ከዚህ በተጨማሪ በምሳሌ ለማስረዳት ቲማቴም በቅርጫት እንዲያዝ እና ቅርጫቱ ለቲማቴሙ ከመያዣነት ባሻገር ምንም ማእድን እንደማያስተላልፍለት ኢየሱስ በማርያም አልፎ መጥቷል እንጂ ከእርሱም ምንም አልወሰደም ይላሉ። ይህ ደግሞ በዘመናችን የማህጸን ኪራይ በመባል ከሚታወቀውና መውለድ በማትችል መሃን ሴት ማህጸን ውስጥ የሌላ ወንድና ሴት ዘርን በማልማት ከሚኖረው

የእትብት ግንኙነት እንኳን በራቀ መልኩ ከማርያም ወደ ኢየሱስ ያለፈ ነገር እንደሌለ እንደሚያምኑ አመለካከት ነው።

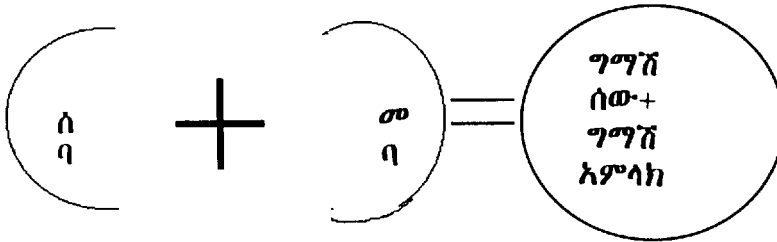
ዶስቲስቶች ስያሜያቸውን ያገኙት ከግሪኩ ትርጓሜው «መስሎ መገኘት» ከተሰኘ ቃል ነው። ኢየሱስ ሰው የሚመስል ብቻ ነበረ እንጂ ቁሳዊ አካልን ይዞ አልመጣም፤ ቁስ አካል በሙሉ እርሱ ሲሆን እርሱ ግን ፍጹምና ቅዱስ ነው፤ ከሁሉ የላቀ አምላክ ስለሆነና ከርሱ ቁስ አካል ጋር ህብረት መፍጠር ስለማይችል ኢየሱስ ሰው ሆኖ አልመጣም ሰው መስሎ እንጂ የሚል ትምህርት አላቸው። ይህ ትምህርታቸው ደግሞ ሐዋርያው ዮሐንስ በተለይ በመልዕክቱ ውስጥ በሰፊው ምላሽ የሰጠበት የኖስቲኮች እሳቤ ማለትም የኢየሱስን በሥጋ መምጣት የሚቃወም አስተምህሮ ጋር የተያያዘ ነው። ዶስቲስቶች የኢየሱስን ሰው መሆን እውነተኛነት የሚከዱ ናቸው።

ለ. ኦፖሎኒያሪስቶች

ኦፖሎኒያሪስቶች ደግሞ የክርስቶስን ሰው መሆን የሚቀንስ ትምህርት አላቸው። ኢየሱስ ሰው ሆኖ ሳለ የሰውን ባሕርይ በሙሉ ግን አልያዘም ነበር ብለው ያስተምራሉ። በዚህ መሠረት ክርስቶስ ሰው የመሆን ዋና ባሕርያትን ማለትም (ሰብዓዊ ፈቃድ፣ ምክንያት እና አስተሳሰብ) ረገድ የሚጎድለው ስለነበረው እርሱ ፍጹም (ምሉዕ) ሰው ነው ማለት የሚያዳግት ነው ብለው ያምናሉ።

ኦፖሎኒያሪስቶች ይህን ስያሜ ያገኙት እ.ኤ.አ. በ361 ዓ.ም የሉዊዮስ ጳጳስ ከነበረና ኦፖሎኒያሪስ ከተባለው ሰው ስም ነው። ኦፖሎኒያሪስ የክርስቶስ አካል የሰው ሰውነት ፣ የመለኮት አእምሮና መንፈስ ያለው ነው ብሎ ያስተምር ነበር። ይሁንና ይህ የኦፖሎኒያሪስ ትምህርት ከ362ዓ.ም. ጀምሮ ከእስክንድርያ ጉባኤ ተቃውሞ ሲገጥመው ቆይቶ በቆስጠንጢኖስ ጉባኤ እ.ኤ.አ. በ381 ዓ.ም. የተወገዘ ትምህርት ነው። በአጠቃላይ በኦፖሎኒስቶች ትምህርት የክርስቶስን ሰው መሆን የተሟላ አይደለም ብለው ያምናሉ። ስለዚህም ክርስቶስ 50% ሰው ማለትም በቁሳዊ አካሉ ፣ 50% እግዚአብሔር ማለትም በማይታየው በነፍሱ (መንፈሱ) በማለት የሁለቱ ያልተሟላ ማንነት ድምር (ጥምረት) እንደሆነ ይናገራሉ።

ይህን በመግለጫ ለማስረዳት ክርስቶስ:-

(ሰ.ባ) 50 % (መ.ባ) 50 % እግዚአብሔር ምሉዕ ሰው ያልሆነ በተክለ ሰውነቱ (አካሉ) በነፍሱ (መንፈሱ) (ሰው መሆኑ ያልተሟላ)

1.2.5. አምላክነት እና ትስብእት (ሰው መሆን) በክርስቶስ ውስጥ ያላቸው ግንኙነት:-

ባለፉት ተከታታይ ርዕሮች የክርስቶስን ፍጹም አምላክነት ወይም ክርስቶስ ራሱ እግዚአብሔር መሆኑን በሰፋት ተመልክተናል። በመቀጠልም የአካላዊ ቃልን ሥጋ መሆን በማንሳት አካላዊ ቃል ሰውን ለማዳን ከማሪያም በመወለድ ፍጹም ሰው ስለ መሆኑ በጥልቀት ተመልክተናል። እንግዲህ አምላክነቱንና ሰው መሆኑን ከተመለከትን እነዚህ ሁለቱ የአምላክና የሰው ባህርያት ያላቸውን ግንኙነት መመልከት አስፈላጊ ይሆናል። ክርስቶስ አምላክ ነው!፤ ክርስቶስ ሰው ነው! ስንል ክርስቶስ ሁለት ማለትም አንዱ አምላክነት በሠማይ ዙፋን፤ ሌላው ሰው የሆነው በምድር ለሰዎች ኃጢአት የሞተው ማለት ነውን? አለያም አምላክ ነው፤ ሰው ነው ማለት እንዴት ሊሆን ይችላል? ከሁሉ አስቀድሞ ለእነዚህ ጥያቄዎች ምላሽ መስጠት አስፈላጊ ነው።

1.2.5.1. ክርስቶስ በአካል ስንት ነው?

ከታሪካዊ ሥነ መለኮት እንደምንረዳው ንስጥሮስ የተባለ የቁስጠንጥንያ የቤተክርስቲያን አባት እ.ኤ.አ. በ 428 ዓ.ም ለማሪያም «ማህደረ መለኮት» ማለትም በግሪኩ *ቴዮቶስ* ለሚለው ስያሜ ተስማሚነት በመጠንቀቅ ሲያስብ እንዲህ አለ:- "እግዚአብሔር እናት ሊኖረው አይችልም። የሥላሴ አባላትን ማስገኘት የሚችል ፍጥረት ደግሞ የለም። ስለዚህ ማርያም የእግዚአብሔር ማደርያ አልነበረችም።

እርሷ ለእግዚአብሔር መጠቀሚያ የሚሆን ሰው ማደሪያ ሆናለች!" ብሏል።¹⁴

ከዚህ ከንስፕሮስ አባባል ንስፕሮሳዊነት የተሰኘ የታወቀው የስህተት ትምህርት መነጫ። ይህ የስህተት ትምህርት የክርስቶስን አምላክነትና ሰው መሆኑን ለሁለት በመክፈል ክርስቶስ ሁለት እንደሆነ የሚያስተምር ነው። መለኮትነቱን ሳይቃወም በሁለቱ ባሕርያት (ሰብአዊ እና መለኮታዊ) መካከል ያለው ጥምረት የፈቃድ ብቻ እንደሆነ ያምናል። ምንም እንኳን ክርስቶስን ሁለትነት ያለው እንደሆነ ቢያመለክትም ይህ አባባሉ ለመለኮታዊ ባሕርይ ሰባዊ ግብርን ማለትም፡- እንደመከራ መቀበል ያለውን ድርጊት ካለመቀበል የተነሳ በምድር ከድንግል የተወለደው የእግዚአብሔር መጠቀሚያ የሚሆን ሰው ማለቱ ክርስቶስ ሁለት ነው ለሚል ትምህርት መሠረት ሆኗል።

ይህ የመናፍቅነት ትምህርት እ.ኤ.አ. በ 431 ዓ.ም በኤፌሶን በተደረገው የቤተ ክርስቲያን አባቶች ጉባዔ ተወግዷል። ይህ የኤፌሶን ጉባዔ በእስክንድርያው ፓትሪያርክ በቅዱስ ቂርሎስ የተመራ ነበረ። ንስፕሮስ ከጉባዔው ወገዛ በኋላ የይቅርታ ደብዳቤ እንደጻፈ ቢታመንም ይህን አመለካከት ይዘው የተራመዱ ክርስቶስ ሁለት አካል አለው ወደሚል ድምጽ ላይ ደርሰዋል። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አባቱ በምትለው በቅዱስ ቂርሎስ መሪነት የተካሄደው ይኸው ጉባዔ ንስፕሮስ የክርስቶስን ሁለት ባሕርያት በመነጣጠሉ የማይከፋፈልና የማይለያይ በወንጌላት የተገለጸው አንድ ክርስቶስን አላንጸባረቀም የሚል ወገዛ ከማሳለፉ አልታቀበም ነበር። በአጠቃላይ ይህ ንስፕሮሳዊነት ክርስቶስ ሁለት አካል (persons) ነው ይላል። ይህንን በመግለጫ ለማስረዳት ካስፈለገ የክርስቶስ አንዱ አካል በመለኮትነት ባሕርይ በሰማይ፥ ሌላውና ሁለተኛው አካል በሰብአዊ ባሕርይ በምድር ነበር ይላል። ይህንን ኑፋቄ በሚከተለው ማብራሪያ ተመልከቱት፡-

ክርስቶስ ቁ 1
በሰማይ

ክርስቶስ ቁ 2
በምድር

ይህ በንስጥሮስ የተሰነዘረው እሳቤ በታሪካዊ ሥነ መለኮት ውስጥ በግልጽ ለተቀመጠው የክርስቶስ አምላክነትና ሰው መሆን ግንኙነት እንደ መፍትሄ የቀረበ ነበር። ሆኖም ግን ክርስቶስ አንድ እንጂ ሁለት እንዳይደለ የሚያመለክቱ በርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ማስረጃዎች አሉ። ከእነዚህም ውስጥ የሚከተሉትን ነጥቦች መመልከት አስፈላጊ ነው፡-

1 ክርስቶስ ሁለትነት (Dual personality) እንዳለው የሚያመለክት ምንም የመጽሐፍ መረጃ አለመኖሩ።

2 ሁለቱም የክርስቶስ ባህርያት ማለትም ፍጹም አምላክነት እና ፍጹም ሰው መሆኑ በአንድ ባለቤት (subject) መገለጻቸው (ዮሐ 1:14፤ ገላ 4:4፤ 1ጢሞ 3:16)።

በክርስቶስ ሥራ ላይ ማለትም በግልጽ የመለኮት ወይም የሰው ግብር መሆኑን ሳይጠቁም የአንድ ጥምር ባለቤት (unified subject) የሚያመለክቱ ክፍሎች መኖራቸው (ኤፌ 2:16-18፤ 1ዮሐ 2:1-2)። እንግዲህ መጽሐፍ ቅዱስ ኢየሱስ ክርስቶስ በሥጋ እንደመጣ ቢናገርም እርሱ ራሱ የእግዚአብሔር ልጅ እንደሆነም ከመግለጽ ስለማይመለስ ይህ የእግዚአብሔር ልጅ የሰው ልጅ የሆነው አንዱ ኢየሱስ ክርስቶስ የፈጸመውን ግብር በአንድ አካል (person) ይገልጻልናል (1ዮሐ 4:2 ከ4:15 እና 5:5ጋር ይነጻጸር)።

በርካታ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች በአንዱ ባሕርይ ግብራት መጠሪያነት የተገለጹ ቢሆኑም አንድ አካል መሆኑን ማመልከታቸው፡-

ሀ) በመለኮት መጠሪያ ሳለ በሰው ግብር (በግብረ ትሥብእት) የተገለጠባቸው ክፍሎች (1ቆሮ 2:8፤ ሐዋ 20:28፤ ቆላ 1:13-14፤ ሮሜ 9:5፤ ሉቃ 1:43፤ 2:11)።

ለ) በሰው መጠሪያ ሳለ በመለኮት ግብር (በግብረ መለኮት) የተገለጠባቸው ክፍሎች (ዮሐ 3:13፤ 6:62፤ ማቴ 12:8፤ 9:6፤ 16፤ 24:29-31፤ 25:31-34፤ 63-65፤ ሐዋ 7:57)። በዚህም ኢየሱስ ክርስቶስ ምድራዊ መጠሪያ ሳለው መለኮታዊ ግብርን የሚፈጽም የአካላዊ ቃል የትሥጉት አካል መሆኑን መጽሐፍ ቅዱስ እንንሚያስተምር መረዳት እንችላለን።

እንግዲህ ከእነዚህ የመጽሐፍ ቅዱስ ማስረጃዎች በመነሳት ክርስቶስ አንድ እንጂ ሁለት እንዳይደለ መናገር የሚያስችል ከመሆኑም ባሻገር አንዱ ክርስቶስ በመለኮት መጠሪያ ሳለ በሰው ግብር፥ በሰው መጠሪያ ሳለ በመለኮት ግብር መገለጹ በተጨማሪም የአካላዊ ቃል ሰው መሆን

ይኸውም «ቃልም ሥጋ ሆነ» የሚለውን ሃሳብ ራሱ «ቃል» እግዚአብሔር ሲሆን ሳለ ሰው እንደሆነና ክርስቶስ አንድ መሆኑን አበክሮ የሚገልጽ ነው። ሆኖም ግን እነዚህ ሁለት ባሕርያት (የአምላክነት እና የሰው) በአንዱ ክርስቶስ ውስጥ ያላቸው ግንኙነት እንዴት ነው? ኢየሱስ ሁለቱንም ባሕርያት ያሉት ሆኖ በማፈራረቅ ይጠቀምባቸዋልን? አለያም ምን ጊዜ እና እንዴት የሰው ባሕርይን፣ መቼ ደግሞ የመለኮት ባሕርይን ይጠቀም ነበር?

አንዳንዶች ኢየሱስ ከመስቀል ሞቱ በፊት በሰው ባሕርይ፣ ከትንሣኤው ጀምሮ ደግሞ በአምላክነት ባሕርይ እንደተገለጠ ይናገራሉ። ሌሎች ደግሞ ኢየሱስ የሁለት ባሕርያት በአንድ አካል ውስጥ እንደሆነ ይናገራሉ። አሁንም አንዳንዶች ከሁለት ባሕርያት አንድ አካል እንደሆነ ያስተምራሉ። ለመሆኑ የሁለቱ ባሕርያት (የአምላክነት እና የሰው) ግንኙነት በአንድ አካል ውስጥ የተገለጸው እንዴት ነው?

1.2.5.2. ክርስቶስ የአምላክ እና የሰው «ተዋሕዶ» (አምላክ-ሰው)?

ከታሪካዊ ሥነ መለኮት እንደምንረዳው የክርስቶስን አምላክነት በመቃወም የጀመረው ኑፋቂ፣ ሰው እንደሆነ ባለው የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርትም ላይ ተከስቶ ነበር። በሁለቱም አቅጣጫ መጽሐፍ ቅዱስ የሚናገረውን በመመርመር ቅዱሳን አባቶች ወገዛን ያሳለፉና ለአቃቤ መሠረተ እምነት ገድላቸውን ያበረከቱ ሲሆን ይህ የኑፋቂ ይዘት በቀጣይነት የሁለቱ ባሕርያትን ግንኙነት በተመለከተ ምንም አይነት ሀብረት የሌላቸውና እንዲያውም ክርስቶስ ራሱ እንኳ ሁለት አካል እንደሆነ በንስጥሮስ አማካኝነት ከተሰነዘረው አሳቤ ንስሮሳዊነት የተባለ የኑፋቂ ትምህርት እንደተነሳ ለመግለጽ ሞክራለሁ።

ይህ የክርስቶስ አንድ አካል መሆን በመጽሐፍ ቅዱስ በስፋት የትደገፈ ሲሆን ያው አንዱ አካል ያለው ባሕርይን በተመለከተ አሁንም ከታሪካዊ ሥነ መለኮት ረገድ ቀጣይ የቤተክርስቲያን አባቶች የውይይት አጀንዳ ሆኗል። በመጽሐፍ ቅዱስ መረዳት ላይ በተደረገ ውይይትና ክርክርም ቅዱስ ቂርሎስ እ.ኤ.አ. 412 ዓ.ም. ጀምሮ ቴዎፍሎስን በመተካት የእስክንድርያ ቤተክርስቲያን ፓትሪያርክ በነበረበት ዘመን የሁለቱ ባሕርያትን ግንኙነት ከቅዱስ ቂርሎስ ሃሳብ ጋር በመስማማት ቃላት ሳይሆኑ ቃላቱ ያቀፏቸው ትርጉሞች ላይ የማተኮርን መርህ በመከተል ስለ የእግዚአብሔር ቃል ትሥንትነት አንድ ባሕርይ እና የእግዚአብሔር ቃል አንድ አካል በ (ከ) ሁለት ባሕርያት ይናገራል።¹⁵

ይህ አስተምህሮተ ክርስቶስ እ.ኤ.አ. ከ433 ዓ.ም. ጀምሮ የእስክንድርያ ቤተክርስቲያን አባቶች የእምነት መግለጫ ነበር።

በኢትዮጵያውያን መምሬዎችም ዘንድ ኢየሱስ ክርስቶስ የባሕርይ አምላክ እንደሆነና በሰውነቱ (የትስብእት አካል) የባሕርይ አምላክ ወይም የአብ የባሕርይ ልጅ እንደሆነ፤ ከአባቱ ጋር እኩል በመሆን መለኮታዊ ግብርን እንደፈጸመ አፈሊቃውንት አክሊሉ ካስፈሩት መጥቀስ ይቻላል።¹⁶

በቅዱስ ቂርሎስ የእምነት መግለጫ የክርስቶስ አንድ አካል መሆን በአንድ ባሕርይነቱ ከመጠቀሱም በላይ ይህ አንድ ባሕርይ ከመለኮት ወደ ሰው ከሰው ወደ መለኮት ባህርይ መወራረስ የሌለበት መሆኑን ነው። የዚህ አገላለጽ ትክክለኛ ግንዛቤን በቀላሉ ማግኘት አስቸጋሪ ነው። ሆኖም ግን የቅዱስ ቂርሎስ መሠረተ እምነት የእግዚአብሔር ልጅ በድንግል ማህጸን የሰው ልጅ ሆኖ መወለድ አንድ እንጂ ሁለት እንደማያሰኘውና የትሥጉት አካል ያደረጋቸው ማናቸውም ግብራት የአንዱ የክርስቶስ ግብር መሆናቸውን አበክሮ የሚገልጽ ነበር። ስለዚህም የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ክርስቶስ አምላክ-ሰው ማለትም መለኮት ሲሆን ሰው እንደሆነ እንጂ መንታነት እንዳለው የሚያመለክቱ አስተምህሮዎችን ትቃወማለች። የእስክንድርያም ቤተክርስቲያን በዚህ በ ቅዱስ ቂርሎስ ዘመን በጸደቀው የእምነት መግለጫ ስትመራ ከቆየች በኋላ ቅዱስ ቂርሎስ በሞት በመለየቱ በእርሱ ምትክ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ መንበሩን ተረክቧል።

እንግዲህ ይህ የቅዱስ ቂርሎስ የእምነት መግለጫ በኢትዮጵያም ከፍተኛ ተቀባይነትን ያገኘና ከቤተክርስቲያን ታሪክ አንጻርም ኢትዮጵያ በወቅቱ የዚህ የአሃዱ ባሕርይ (አንድ ባሕርይ) ባህል ተከታይ እንደ ሆነች ይታመናል። በኢትዮጵያ ጥንታዊነት ያላትን ቤተክርስቲያንን ታሪክና አስተምህሮት ከምድራችን የወንጌል ብስራት አንጻር መመልከቱ የተዋሕዶ ትምህርት ከቅዱስ ቂርሎስ ጋር ያለውን ትስስርና በቤተክርስቲያን ሊቃውንት ዘንድ በአገር ውስጥ የተካሄዱ ውይይቶችን እንዲሁም አገር በቀል ሥነ ክርስቶስ መጎልበትን መቃኘት አስፈላጊ ነው።

1.2.5.3. የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የታሪክ አሰላ እና የተዋሕዶ አስተምህሮቷ

በኢትዮጵያ ምድር ከክርስትና ብስራት አስቀድሞ የአረማዊነት መስፋፋት በከፍተኛ ደረጃ እንደነበረ ታሪክ ያመለክተናል። ወደ ኢትዮጵያ ምድር በመጀመርያ እንደገቡ የሚነገርላቸው ከኖህ ልጆች የካም ልጅ የኩሽ ዘሮች እንደሆኑ ይነገራል። በዚህ በነገደ ኩሽ ትኩረት መሰረት ደግሞ በምድር ተንቀሳቃሽ የሆኑ ፍጥረታት ይመለከቱ እንደነበረ የሚያመለክቱ የታሪክ ማስረጃዎች አሉ። እነዚህም የአምልኮ ሥርዓቶች ከፋርስ ወደ ኢትዮጵያ ሳይመጡ እንደማይቀሩ ይገመታል።

በኢትዮጵያ ምድር የእባብ አምልኮ የተለመደ እንደነበረ የሥነ ቅርስ ባለ ሞያዎች በአክሱም ምድር ያገኟቸውን ማስረጃዎች ዋቤ በማድረግ ይጠቅሳሉ። በጮራመጽሔት እንደተገለጸው ደግሞ በቤት እንስሳት፣ በአራዊት፣ በአእዋፍ፣ በኮረብታ፣ በሐይቅ፣ በወራጅ ውሀ፣ በሚሳቡ ፍጥረታት (የእባብ አይነቶች) ፣ በዛፎች፣ በድንጋዮች የማምለክ ልምድ የነገደ ካም ዝርያዎች ትውፊት ነበር¹⁷ በማለት በኢትዮጵያ ቅድመ ክርስትና የነበረውን አምልኮ ይጠቅሳል።

በሌላ አቅጣጫ የብዙ አማልክት አምልኮን (Polytheism) በቀይ ባህር በኩል ወደ ኢትዮጵያ የገቡ ነጋዴች የተለያዩ የሰማይ፣ የምድርና የባህር አማልክትን አስተዋውቀዋል። በመቀጠልም በጮራ መጽሔት መሠረት ደግሞ የጸሐይ፣ የጨረቃ፣ የከዋክብት አምልኮ ከነገደ ሴም ዝርያዎች ወደ ኢትዮጵያ የገቡ የሳባውያን ትውፊት (ውርስ) ነበረ የሚል ትረካ ይቀርባል። ይህም አይነት አምልኮ በደቡብ አረቢያ ከተገኘው የአምልኮት ቅርስ ጋር ስለሚመሳሰል ሳባውያን እንደ ፊደላቸው ሁሉ ስርአተ አምልኮአቸውን ይዘው ገብተው ነበረ ቢባል ያስኬዳል። ይህ እንግዲህ እንደ ስልጣኔ እንቅስቃሴ የተቆጠረና ሰዎች ከከበቧቸው ፍጥረታት ወደ ታላላቅ ግሥቱን አይናቻቸውን በማቅናት ለአምልኮ የላቀ ነገርን መፈለጋቸውን አመለካኝ ነው።¹⁸

ከዚህ ከአረማዊነት ጎን ለጎን ይሁዲነት በኢትዮጵያ ቅድመ ክርስትና ታሪክ የጎላ ስፍራ ነበረው። ንግስተ ሳባ ወደ ኢየሩሳሌም ሄዳ ንጉስ ሰሎሞንን መጎብኘቷና ጸንሳ መምጣቷ ከዚያም ሚኒሊክን መውለዷ ይነገራል። ሚኒሊክ ሲያድግ አባቱን ሰሎሞንን ለመጎብኘት ኢየሩሳሌም እንደሄደም ይተረካል። ከዚያም ከሌዊ ነገድ ብዙ እስራኤላውያንንና የቃል ኪዳን ታቦት ይዞ እንደመጣና ይሁዲነት በኢትዮጵያ የመስፋፋቱ ትውፊት አለ።¹⁹

ቅድመ ክርስትና ኢትዮጵያ ይህንን የሚመስል ታሪክ የነበራት ሲሆን ክርስትና በኢትዮጵያ የመበሰሩን ጉዳይ በተመለከተ አራት የተለያዩ አመለካከቶች ይሰነዘራሉ፡- የመጀመሪያው በሐዋ 8:26-40 መሰረት በኢትዮጵያዊው ጃንደረባ በኩል የሚል ሲሆን ይህ ጃንደረባ ከፊልጶስ ወንጌልን ሰምቶ ክርስትናን ከተቀበለ በኋላ ተመልሶ ወደ ኢትዮጵያ በመምጣት እንደሰበከ ይነገራል። ሁለተኛው በበዓለ ጴጌጠቆስጤ በተገኙ ኢትዮጵያውያን በኩል እንደገባም የሚናገሩ አሉ። እንደ ጆን ክርሶስቶም ያሉ የታሪክ ተመራማርያን በሐዋ 2 መሠረት ለበአሉ ወደ ኢየሩሳሌም ሄደው የተመለሱ ኢትዮጵያውያን የሰሙትን የወንጌል የምስራች ይዘው በመመለስ እንደ ሰበኩ ይናገራሉ። ሦስተኛው ሐዋርያው ማቴዎስ ወንጌልን ለኢትዮጵያ እንዲያደርስ ዕጣ ወጥቶለት

እንደ ነበርና እርሱም መጥቶ ስለ ወንጌል መስዋእት እንደሆነ የሚነገር ሲሆን የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ግን ወንጌልን ያለ ደም ማፍሰስ እንደተቀበለች ታምናለች። ሌላውና አራተኛው አመለካከት በፍሬምናጦስ በኩል የሚል ሲሆን ከዚያ በፊት ግን በኢትዮጵያ ምድር የሮም ነጋዴዎች የጸሎት ቤቶች እንደነበሯቸው፣ በግልም ያመልኩ እንደ ነበር የሚያመለክተው ነው።

የጢሮስ ፈላስፋ እንደሆነ የሚነገርለት መሮጴዎስ ከሁለት ዘመዶቹ ከፍሬምናጦስና ከኤዲስዮስ ጋር ህንድን ለመጎብኘት በጉዞ ላይ እንዳለ ቀለብ ያልቅባቸውና በአፍሪካ ወደብ ላይ ያርፋሉ። ሕዝቡ በዚያን ወቅት ለሮም ዜጎች ከፍተኛ ጥላቻ ስለነበራቸው በመርከቧ ውስጥ ያሉትን በሙሉ ገድለው ፍሬምናጦስንና ኤዲስዮስን ብቻ ያተርፏቸዋል። በመቀጠልም ወደ ንጉሡ ያመጧቸዋል። ኤዲስዮስን ጠጅ አሳላፊ፣ ፍሬምናጦስን ጃንደረባና ጸሐፊ አድርጎ እያገለገሉት ሳለ ንጉሡ ይሞታል።

ይህ ንጉሥ ከመሞቱ በፊት ወደ ሃገራቸው መሄድ ከፈለጉ እንዲሄዱ ፈቅዶላቸው ነበር። ነገር ግን ንግስቲቱ ልጇ እስኪያድግ ድረስ ሕዝብን በመምራት ረገድ እንዲያግዟት ለመነቻቸው። ልጇ አድጎ ሃገር ለመምራት በቻለበት ወቅት ወደ ሀገራቸው ለመሄድ ለመነት። ኤዲስዮስ ወደ ሀገሩ ወደ ጢሮስ ሄዶ ፍሬምናጦስ ግን ወደ እስክንድርያ በመሄድ ለአዲሱ ፓትርያርክ ለአትናቴዎስ ጉዳዩን ሁሉ ተረክለች። በአክሱም እያደገ ያለውን ክርስትናን የበለጠ ለማስፋፋት ጳጳስ እንዲሾም ጠየቀው። የቀሳውስቱን ጉባዔ ከሰበሰበ በኋላ ፓትርያርኩ ፍሬምናጦስ ራሱን ለአክሱም ጳጳስ አድርጎ ሾመው።

ክርስትና የኢትዮጵያ ሀገር አቀፍ ሃይማኖት ሆኖ በይፋ መገለጽ በሀገራችን ታሪክ ከፍተኛና የጎላ ድርሻ ነበረው። ኢትዮጵያውያን ለፍሬምናጦስ ያላቸው አቀባበል ባወጡለት ስም የተንጸባረቀ ነበር። ፍሬምናጦስን አቡነ ሰላማ ከሳቴ ብርሃን (የሰላም አባትና ብርሃንን ገላጭ) ብለው ስም አውጥተውለት ነበር። በ356 ዓ ም የአክሱም ገዢዎች የነበሩ ዒዛናና ሳይዘናስ ከተጠመቁ በኋላ ስማቸው አብርሃ (አብርሆት ሰጪ) እና አጽብሃ (ንጋት ሰጪ) መባላቸው እንመለከታለን። ኢትዮጵያ የአርዮስ ትምህርት የተወገዘበት እ ኤ ኦ በ325 ዓ/ም የተካሄደውን የኒቂያ ጉባዔ ባትካፈልም ከአትናቴዎስ ጋር የኒቅያን ጉባኤ ውሳኔ ተቀብላለች።

እ ኤ ኦ ከ 350-650 ዓ/ም የክርስትና መስፋፋት በኢትዮጵያ እንዴት እንደ ነበር ስንመለከት፡- ቅዱስ ፍሬምናጦስ በግብጻዊው ሚናስ እንደተተካና ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የግብፅ (የእስክንድርያ) መሪነት በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ላይ እንደተንጸባረቁ እንመለከታለን።

እ.ኤ.አ. በ 480 ዓ/ም ወደ ኢትዮጵያ የመጡና በንጉሥ አልዓሜዳ አቀባበል የተደረገላቸው ዘጠኙ ቅዱሳን በመባል የሚታወቁ እንደነበሩ ይታመናል። ከዘጠኙ ቅዱሳን ውስጥ በጣም ታዋቂዎቹ፡- ዘሚካኤል (አረጋዊ)፣ ጳጳጤዎን፣ አፍጼ እና ገሪማ ወይም ይሳቅ ይባላሉ። እነርሱም ከተለያዩ የዓለም ክፍሎች የመጡና የአንድ አስተምህሮት ተከታዮች ነበሩ። ከዚህ የተለየ አስተምህሮታቸው የተነሳ ከሃገራቸው ሳይሰደዱ እንደማይቀር ይታመናል። ከዚህም የተነሳ ሁሉም የኤልቂዶኑ ጉባኤ ውሳኔን የሚቃወሙ እንደሆኑ ይነገራል። በአክሱም የሕዝቡን ቋንቋ አጥንተው ከሕዝቡ ባህልም ጋር ራሳቸውን አስተዋውቀዋል። በመቀጠልም ወደ ተለያዩ ስፍራ በመሄድ ገዳማትን መመስረት ጀመሩ። አባ ጳጳጤዎንና አባ ሊቃኖስ ብቻ አክሱም አካባቢ ሲቀሩ ሌሎቹ ራቅ ያሉ ስፍራዎች ሄደው የባዕድ አምልኮ ያለባቸውን ቦታዎች መድረስ ጀመሩ። ዘሚካኤል (አረጋዊ) ወደ ደብረ ዳሞ በመሄድ የአባብ አምልኮን በማጥፋት ገዳም ተከሉ። የዘጠኙ ቅዱሳን ስም እና ክብረ በዓላቸው እንደሚከተለው ነው²⁰፡-

1. ዘሚካኤል ወይም አረጋዊ	ጥቅምት 14
2. ጳጳጤዎን	ጥቅምት 6
3. ገሪማ ወይም ይስሐቅ	ሰኔ 17
4. አፍጼ	ግንቦት 29
5. ጉባ	ግንቦት 29
6. አሌፍ	መጋቢት 11
7. ይምዓታ	ጥቅምት 28
8. ሊቃኖስ	ሕዳር 28
9. ጽሕማ	ጥር 16

ዘጠኙ ቅዱሳን መጻሕፍትን ወደ ግዕዝ በመተርጎም ታላቅ አስተዋዕዖ ነበራቸው። አዳዲስ ቃላትን (ለምሳሌ፡- ሃይማኖት፣ ቄስ፣ ጣዖት ወዘተ ያሉትን) አስተዋውቀዋል። መጽሐፍ ቅዱስን በግዕዝ ቋንቋ ተርጉመዋል። እያንዳንዳቸው ከመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት ቢያንስ አንዱን ከዚህ በተጨማሪም ሌሎች መንፈሳዊ መጻሕፍትን መተርጎማቸው ይታመናል። በቅዱስ ቄርሱስ ስም የአስተምህሮት እውነታዎችን የቤተ ክርስቲያን አባቶች ቀናናን ተርጉመዋል። የገዳም ህግጋትን የሚያንጸባርቁ ጽሑፎችንም ተርጉመዋል። የቅዱስ እንጦንስ የሕይወት ታሪክ የሆነውንና በቅዱስ አትናቴዎስ የተጻፈውን መጽሐፍም ተርጉመዋል። እነዚህ መጻሕፍት ደግሞ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን አስተምህሮት የተመሠረተባቸው መጻሕፍት ናቸው።

አስቀድሞ ለመግለጽ እንደሞከርኩት የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን እ.ኤ.አ በ 433 ዓ.ም የእስክንድርያ ቤተክርስቲያን ፓትርያርክ በነበረው በቅዱስ ቄርሱስ አማካኝነት የጸደቀው የአሃዱ ባሕርይ ባህል ተከታይ

እንደሆነችና ቅዱስ ቂርሎስ በኢትዮጵያ አስተምህሮተ ክርስቶስ ውስጥ ታላቅ ስፍራ እንዳለው ይታመናል። ከዚህም የተነሳ ቅዱስ ቂርሎስ ከኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጋር ያለው ትስስር ከታሪክ እንደምንረዳው ከፍሬምናጦስ (አቡነ ሰላማ ከሳቲ ብርሃን) እና ከዘጠኙ ቅዱሳን የአሃዱ ባሕርይ ባህል ተከታይነት የተነሳ ነው።

እነዚህ ለኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን መመሥረት ታላቅ አስተዋጽኦ የነበራቸው የእምነት አርበኞች ከእስክንድርያ ቤተክርስቲያን ጋር ከነበራቸው ትስስር የተነሳ የእስክንድርያ አባቶች ያወገዟቸውን እያወገዙ የሚጓዙ ለመሆናቸው አጠያያቂነት የለውም። ስለዚህም እ.ኤ.አ. በ 432 የኤፌሶንን ጉባዔ የመራው ቅዱስ ቂርሎስ በ 444 ዓ.ም በሞት ከተለየ በኋላ ፓትሪያርክ የነበረው ቅዱስ ዲዮስቆሮስ በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን እጅግ የሚከበር ሲሆን በምሥራቃውያን (የሮም ካቶሊክና የሮም ኦርቶዶክስ) የኬልቂዶን ጉባዔ ተከታዮች ዘንድ ግን ዲዮስቆሮስ ከቅዱስ ቂርሎስ ትምህርት በመሳት ወደ ኑፋቄ እንዳመራ ይነገራል።

ስለዚህም ናሁአዳም ለማቅረብ እንደሞከረው፡-

ይልቁንም በኬልቂዶን ጉባዔ ድል የእኛ ነው ያሉቱ የሁለት ባሕርያት ባህል ተከታዮች የተንጣለለ ሰፊ ግዛትን በነበረው በሮም መንግስት ድጋፍ ከዚህ ተመለስ ያልተባለ የበላይነትን በግድ ለማሳወቅ ተግተው ተንቀሳቀሱ። የእስክንድርያስ ቤተክርስቲያን አባት የሆነውን ሊቀ ጳጳሳት ዲዮስቆሮስን ግልጽ ባልሆነ ምክንያት ገና በክርክሩ መግቢያ ላይ ጉባዔው አወገዘው። ይኸው ጉባዔ የውግዘቱን ምክንያት ለእስክንድርያ ቤተክርስቲያን ማስረዳት አልቻለም፤ ቤተክርስቲያን የጉባዔውን የውግዘት ውሳኔ መቀበል አለመቀሏንም ለማወቅ ጥረት አላደረገም፤ ውግዘቱን የምትቀበል ከሆነ ሌላ አስተዳዳሪ አባት እንድትመርጥ አላሳበም። ጉባኤው ከአንዱ የግፍ ስራ ወደ ባለ የግፍ ስራ ተሸጋገረ። የእስክንድርያ ቤተክርስቲያን የምታከብረውን ዲዮስቆሮስን በመንግስት ስልጣን ተጠቅሞ በደሴተ ጋግራ አሳሰረው። ጥርሱ እስኪሰበር ድረስ አስደበደበው፤ በዚህም አልተገታም ያለ ምእመናን ፈቃድና ምርጫ የሁለት ባሕርያትን ባህል ያስፋፋልኛል ያለውን ፕሮቴሪየስ የተባለውን የእስክንድርያ ሊቀ ጳጳሳት እንዲሆን ሰየመ። እስክንድርያውያን አንቀበልም ሲሉ በመንግስት ጦር አሳጅቦ በዲዮስቆሮስ መንበር እንዲቀመጥ አደረገ። ዳሩግን ምእመናኑ አበክረው በመቃወማቸው የተነሳው ብጥብጥ መካከል አዲሱ ተሻሚ ሞተና ምእመናኑ ራሳቸው የመረጡትን ጢሞቴዎስን በመንበሩ ተኩ።²¹ በማለት አስፍሯል።

ምሥራቃውያን ሆነው የኬልቄዶን ባህል ማለትም እ.ኤ.አ. በ 451 ዓ.ም የተካሄደውን ጉባዔ ውሳኔ የተቀበሉና ክርስቶስ አንድ አካል ሁለት ባሕርያት አሉት የሚሉቱ (የሮም ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት እንደ ግሪክ፣ የራሽያ፣ ቆጵሮስ፣ ቁስጥንጥንያ፣ ሩማንያ፣ ሐንጋሪ እና ሰርቢያ በተጨማሪም የግብፅ የሮም ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት፣ የሶርያ፣ የሊባኖስ፣ የአሜሪካ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናትና በሲና በረሃ የሚገኘው የቅዱስ ካትሪን ገዳም ያሉቱ) ስለ ዲዮስቆሮስ የሚያስፍሩትም ደግሞ ዲዮስቆሮስ የአውጣኬ ደጋፊ ሆኖ እንደነበር የሚገልጽ ነው።²² እንግዲህ እውነቱን ለታሪክ እንተወውና ከኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ታሪክ አንጻር የአንድ ባሕርይ ባህል ከቅዱስ ቄርሎስ ወይስ ከአውጣኬ ጋር የተቆራኘ እንደሆነ መቃኘትና መተማመኛ መያዝ አስፈላጊ ነው።

በኢትዮጵያ ምድር ከ4ኛው ክፍለ ዘመን በፊት ክርስቶስ አንድ አካል አንድ ባሕርይ እንደሆነ መታመኑን በተለይም እ ኤ አ በ 480 የዘጠኙ ቅዱሳን መምጣት ለአሃዱ ባሕርይ ባህል መገልበት ከፍተኛ አስተዋፅዖ እንደነበረው ግልጽ ነው። ዶናልድ ክረሜይ በተሰኙ የታሪክ ምሁር አገላለጽ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የተዋሕዶ አስተምሮትን በአጼ ዘረ ያእቆብ (ከ1434-1468) ዘመን እንደገና እንዳጸናች በመገለጽ ይህ አስተምሮት ከአውጣኬ መለኮት ሰብአዊነት የዋጠበት አንድ ባሕርይ ባህል የተለየ መሆኑን አስረድተዋል።²³ እንደ ተስፋእግዚ አባባልም ኢትዮጵያ ከሶርያና ከግብጽ በመጡ ሁለት መነኮሳት እ.ኤ.አ. ከ1435-1468 በነገሰው በበአደ ማርያም ዘመን የተዋሕዶ አስተምሮትን እንደገና አጽንታለች።²⁴

በአጠቃላይ ከታሪክ ለመረዳት እንደሚቻለው እስከ 1604 የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የአሃዱ ባሕርይ ባህልን ያለ ምንም ለውጥ የተቀበለች መሆኗን ድምዳሜ ላይ መድረስ ይቻላል። ምንም እንኳን ይህን የአሃዱ ባሕርይ ባህል የታሪክ ጸሐፊዎች ተዋሕዶ ብለው ቢገልጹትም በስያሜ ላይ ግን አወዛጋቢ ነገሮች አሉ።

በኢትዮጵያ ምድር ገዳማት የሥነ መለኮት ትምህርትና አገር በቀል ሥነ መለኮት መፍለቂያ ስፍራ እንደነበሩ ይታመናል። በአመሠራረታቸው ጥንታዊነት እንዳላቸው የሚነገርላቸው ሦስት ገዳማት፡- ደብረ ሊባኖስ እ.ኤ.አ.በ 1312 በቅዱስ ተክለ ሃይማኖት ፣ ደብረወርቅ እ.ኤ.አ በ 1333 በቅዱስ እዮስታቴዎስ እንዲሁም ደብረ ቢዘን በቅዱስ ኢዮስታቴዎስ የተተከሉ ነበሩ። እነዚህ ገዳማት የሚገኙት በቅደም ተከተላቸው በሸዋ፣ በጎጃምና በኤርትራ (በቀድሞ የኢትዮጵያ ግዛት) ናቸው። ከዚህ በተጨማሪ «ቅብዓት» በመባል የሚታወቅ ቡድን (ቤተ-ኢዮስታቴዎስ) ለመባሉ በኢዮስታቴዎስ በተመሠረተው ገዳም መምሬዎች ዘንድ መገኘቱ፣ የተዋሕዶ እምነትም

(ቤተ-ተክለሃይማኖት) ለመሰኘቱ በተክለ ሃይማኖት በተመሠረተው በደብረ ሊባኖስ ገዳም መምሬዎች ዘንድ መፍለቁ ይነገራል። በሂደት ምናልባትም እሳቸው ራሳቸው የካቶሊክ ኃይማኖት ወይም የኬልቄዶን ባህል ተከታይ እንደሆኑ በሚነገርላቸው በአጼ ሱሲኒዮስ ዘመን (1607-32) የአስተምህሮት ጅማሬው እንደሆነ የሚነገርለት አዲስ ትምህርት በደብረሊባኖስ ሊቃውንት ዘንድ በ 1763 ዓ.ም ተከሰተ። ይህ ቡድን ስያሜው የፀጋ ልጅ ወይም «ሦስት ልደት» የሚባል ነው።

እነዚህ በተለይ በደብረ ሊባኖስ ገዳም መምሬዎች ዘንድ የነበሩ የተዋሕዶና የፀጋ ልጅ ቡድኖች ሁለቱም ቤተ-ተክለሃይማኖት እንደሆኑ የሚናገሩ ናቸው። እንደ አድማሡ አባባል የፀጋ ልጅ ቡድን የማይገባው ቤተ-ተክለ ኃይማኖትነት የተቀበለው ሙዋሊም ጴጥሮስ ኩሪንቺ የተባለ ካቶሊካዊ ሰው ወልድ በቅብዓት የፀጋ ልጅ ሆነ የሚልን ትምህርት እንዲያስተጋባ አስተምሮት ስለ ነበረ ነው እንጂ የቅዱስ ተክለ ኃይማኖት አስተምህሮ አልነበረም በማለት ይከራከራሉ። በመቀጠልም የዚህ የፀጋ ልጅ ትምህርት ምንጩ ካቶሊክ እንጂ የፕሮቴስታንቱ ፒተር ኃይሊንግ እንዳይደለ ሲገልጹ የፕሮቴስታንቶች ሚስጥንማ "እመን ብቻ ትድናለህ!" የሚልን ስብከት እንደ ባንድራ ከማንገብ ውጪ ለፀጋ ልጅ ትምህርት መንስዔ አይደለም የሚልን ሃሳብ አንጸባርቀዋል።²⁵

ሆኖም በተለይ «ተዋሕዶ» የሚለውን ስያሜ በመጠቀም ቀዳሚ በመሆን ረገድ ውዝግብ አለ። ከዚህም ባሻገር ሁለቱም «ተዋሕዶ» ስያሜአቸው እንደሆነ የሚናገሩ ሲሆን አስተምህሮታቸውን በተዋሕዶ ስም ለማስተጋባት በሚያደረጉት ሙከራም የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን የተዋሕዶ አስተምህሮት በሁለቱ አመለካከቶች ልዩነት ምክንያት ጥርት ብሎ እንደማይታወቅ ብዙዎች ሊናገሩ ይስተዋላል። ከዚህ የፀጋ ልጅ የተዋሕዶ ስያሜ ይገባኛል ባይነት የተነሳ አንዳንዶችም የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከካቶሊክ የኬልቄዶን ባህል የምትለየው በምን እንደሆነ ግራ መጋባት ውስጥ ናቸው። ለዚህም የካቶሊኩ ዶ/ር አባ አየለ ተክለ ኃይማኖትም የተዋሕዶ አስተምህሮ ከኬልቄዶን ጉባዔ ውሳኔ ልዩነቱ የቃላት አጠቃቀም ብቻ እንደሆነ ላቀረቡት ክርክርና የማቀራረቢያ ሃሳብ ሊቀ ጠበብት አያሌው ታምሩ መች ተለመደና *ከተሰላ ገምድና* በተባለው መጽሐፋቸው የኬልቄዶን ውሳኔ ከንስጥሮስም ሆነ ከአውጣኬ ያልተለየ ኑፋቄ እንደሆነና የተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንም አበክራ እንደምታወግዘው ገልጸዋል።²⁶ ዶ/ር አባ አ ኤ አ በ 1982 ባሳተሙት *The Ethiopian Church and Its Christological Doctrine* በተባለው መጽሐፋቸው አንዳንዶች የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የአውጣኬን አሃዱ ባሕርይ (Eutyches' Monophysitism) እንደምታምን ሲያስረዱ ሌሎች ይህን ኑፋቄ የሚያለዝብ አይነት

እምነት እንዳላት ሲናገሩ ይደመጣል። ሌሎች በጣም ጥቂቶችም ከኢትዮጵያውያን ጥንታዊ አባቶች ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ እንደሆነ ይናገራሉ በማለት የተለያዩ አመለካከቶችን ሰንዝረዋል።²⁷ አባ አየለ የዛሬዋ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የአውጣኬን አሃዱ ባሕርይ ፈለግ የምትከተል እንዳይደላችና የኬልቂዶን ጉባዔን ውሳኔ ካልተቀበሉቱ አብያተ ክርስቲያናት (Non-Chalcedonian Churches) እንደምትመደብም ገልጸዋል።²⁸

እንግዲህ ከኢትዮጵያ ነገስታት ውስጥ አጼ ሱሲንዮስ (1607-1632 ዓ/ም) የካቶሊክን እምነት እንደተቀበሉ ከሚያመለክተን የታሪክ ማስረጃ ውጪ ከላቸው ዘመን መንግስት በፊት የሁለት ባሕርይ ባህል በኢትዮጵያ ምድር ተከስቶ የማይታወቅ መሆኑ ግልጽ ነው። በ1603/04 ዓ/ም በአጼ ሱሲንዮስ አባት በንጉስ ዘድንግል ዘመን የጀመረው የነገረ ክርስቶስ ውዝግብ ንጉስ ፋሲል በ1633 ዓ/ም የካቶሊክ ሚስዮናውያንን ከአገር በማባረር ተደምድሟል።²⁹ ሆኖም የሁለት ባሕርይ ባህል ተከታይ የሆነው የፀጋ ልጅ ቡድን በአጼ ቴዎድሮስ ዘመነ መንግስት አቡነ ሠላማ ሦስተኛ ንጉሱን ለንግስና ለመቀባታቸው እንደ ወሮታ አድርገው ንጉሱ በፀጋ ልጅ ቡድን አጠራር «ካራ» በተባለው ቡድን "ተዋሕዶ" የሚል ስያሜያቸውን በኃይል እንዳስነጠቋቸው እንዲያውም፡- "ይህንን የንጉሡን እምነት ያልተቀበለ ከፍ ብሎ አንገቱን ዝቅ ብሎ ባቱን ይቆረጥ!" የሚል ትዕዛዝም ወጥቶ እንደ ነበርም የሚናገሩ አሉ።³⁰

ከላይ በተሰነዘሩት የይገባኛል ጥያቄዎች ላይ በመመሥረት የትኛው አስተምህሮት በኢትዮጵያ ጥንታዊነት ያለው እንደሆነ ስንቃኝ በመጀመሪያ «የአሃዱ ባሕርይ» ባህልን ተከትሎ ያለምንም ለውጥ ከክርስትና ጅማራ አንስቶ ለበርካታ አመታት የተገኘው ቡድን ጥንታዊነት እዳለው ግልጽ ነው። በተጨማሪም ይህ የአሃዱ ባሕርይ ባህል የሚከተል (በአሁኑ ወቅት በስልጣን ላይ ያለውንና ተዋሕዶ በመባል የሚታወቀውን ቡድን) በኃይል ስማችንን በመንጠቁ ምክንያት «ካራ» እንደተባለ የሚገልጸው የፀጋ ልጅ ቡድን ተከታዮች የሚያቀርቡት ክስ አጸፌታው ደግሞ የተዋሕዶ ባህል ተከታዮች በፀጋ ልጅ ቡድን ካራ የሚል ስያሜ እንዴት እንደተሰጣቸው ሲናገሩ በቦሩ ሜዳው ክርክር ድልን በመቀዳጀታቸው እንደሆነ መግለጣቸው የተሻለ መከራከሪያ ሳይሆን አይቀርም።

በእነዚህ በሦስቱ ቡድኖች ማለትም በቅብዓት፣ በተዋሕዶ እና በፀጋ ልጅ መካከል በአጼ ቴዎድሮስ ዘመነ መንግስት በ1870 ዓ.ም «ቦሩሜዳ» በመባል በሚጠራ ስፍራ በተደረገ ክርክር የፀጋ ልጅ በመባል የሚታወቀው ቡድን ተወግዟል። «የተዋሕዶ» ባህል አፌሴላዊ

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የእምነት መግለጫ ሆኗል። የቅብአት ቡድንም ከተዋሕዶ ቡድን ስር የተለየ አመለካከቱን ሳያስተጋባ እንዲንቀሳቀስ የተተወ ቡድን ሆኗል። ከዚህ የተነሳ በተለይ በተዋሕዶ ስም የሚጻፉ ጽሑፎች ስማችንን የተነጠቅንና የጥንቱ ተዋሕዶ ነን በሚሉ በፀጋ ልጅ ቡድን ወይም ደግሞ እነርሱ "ካራ" ብለው በሚጠራቸው አፌሴላዊ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ሊቃውንት ሊጻፉ ስለሚችሉ የተዋሕዶ ምስጢር በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ግልጽ እንዳይደለ መቁጠር ትክክል አይመስለንም። ከአስተምህሮት እሳቤያቸው አንጻር የፀጋ ልጅ ቡድን ተዋሕዶ በተወቅቦ የሚለውን ትምህርት ሲያስተጋባ እነርሱ ካራ ብለው የሚጠሩት የተዋሕዶ ቡድን እሳቤ የሁለቱን ባሕርያት ያለመደባለቅና ያለመለወጥ፣ ላይለያዩና በተናጥል ላይገለጹ መጠመራቸውን በመግለጽ የአሃዱ ባሕርይ ባህልን የሚያንጸባርቅ ነው። (ለተጨማሪ ማብራርያ በመጽሐፉ ማጠቃለያ የተገለጸውን ደጋፊ ማብራሪያ ቁ 1 ተመልከቱ)።

እንደ ተስፋግዚ እምነት፡- "በየትኛውም ጉባዔም ሆነ የንጉስ ትእዛዝ አፌሴላዊ ያልተደረገ ከመሆኑም በላይ በቦሩ ሜዳው ጉባዔ ወቅትም ውሳኔ አልተሰጠበትም። ሆኖም ግን በሰላማዊ መንገድ ከአጼ ሚኒሊክ 2ኛ ዘመን ጀምሮ እስከዛሬ «የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን» በመባል ትጠራለች በማለት ሊያሠፍር ³¹ ሊቀ ጠበብት አያሌው ታምሩ ደግሞ በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን "የቅብዓት" እና "የፀጋ ልጅ" ቡድኖችን በኢየሱስ መጠመቅ መንፈስ ቅዱስ በእርሱ ላይ በመውረዱ አምላክ (እግዚአብሔር) እንደሆነ ማመናቸው የማደግ ልጅነትን የሚቀበሉ (Adoptionist) መሆናቸውን በመጥቀስ ቤተክርስቲያን ልዩ የሆነውን «የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን» የሚል መጠሪያን እንደያዘች ገልጸዋል።³²

ስለዚህ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥንታዊ እምነት በአሃዱ ባሕርይ ባህል ላይ የተመሠረተና ይህም የአሃዱ ባሕርይ ባህል በቅዱስ ቂርሎስ (የእስክንድርያ ቤተክርስቲያን ፓትርያርክ) መሪነት ከተደረገው የ 433 ዓ.ም የጉባዔ ውሳኔ ጋር አንድ እንደሆነ፣ እንዲሁም በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን አባቶች መካከል ከተደረገ ከቦሩ ሜዳው ጉባዔ በኋላ አገር በቀል በሆነ መንገድ የቅዱስ ቂርሎስ አስተምህሮት የተብራራበት እንደሆነ የተቆጠረበት እምነት ተዋሕዶ እንደተባለ መረዳት ይቻላል። ከዚህም በተጨማሪ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የተዋሕዶ አስተምህሮት በትክክል የቅዱስ ቂርሎስ አስተምህሮት እንደነበረና የቅዱስ ቂርሎስ ተከታይ ዲዮስቆሮስም ለዚሁ እምነት መሰዋቱን በመግለጽ እምነታቸው ተዋሕዶ እንደ ሆነም አብራርተዋል፡- «.....ኢትዮጵያም ለአንድ ባሕርይ ባህል ሃይማኖት ለተሰዋው ለዲዮቆሮስ ትምህርት ታማኝ በነበረችው በእስክንድርያ ሊቀ ጽጵስና ስር ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ በሚል እምነት

የጸናች ነበረችና...»³³ በማለት ዲዮቆሮስም ሆነ ከእርሱ አስቀድሞ ቅዱስ ቂርሎስ የተዋሕዶ እምነት ባህል ተከታዮች እንደነበሩ ይገልጻሉ።

እንግዲህ ለአስተምህሮቱ በስያሜነት የተሰጠው "ተዋሕዶ" የሚለው መጠሪያ ከቦሩ ሜዳው አገር በቀል ውይይት በኋላ ሊሆን ቢችልም፣ የአስተምህሮቱ ጥንታዊነት ግን ከቅዱስ ቂርሎስ ጋር የተቆራኘ ነው ማለት ያስችላል። የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የቅዱስ ቂርሎስን አሃዱ ባሕርይ ባህል የምታብራራበት መንገድም ሙሉ ለሙሉ ከአውጣኬ ኑፋቄ የተለየ ነው።

1.2.5.4. ክርስቶስ የአምላክ እና የሰው ባሕርያት ድብልቅ?

በቤተክርስቲያን አባቶች ዘንድ ስለ ክርስቶስ አምላክነትና ሰው መሆን ብቻ ሳይሆን የእርሱን ማንነት በተመለከተ በተደረጉ ጉባዔዎች ከተንጸባረቁ አሳሳች አመለካከቶች ውስጥ በሁለቱ ባሕርያት ግንኙነት ረገድ ለየብቻቸው የራሳቸው አካል እንዳላቸው በንስጥሮስ ከተሰነዘረው አመለካከት ከመነጨው ኑፋቄ በተቃራኒ መንገድ አውጣኬ የሚባል አንድ በእድሜው የገፋ ሰው ክርስቶስ ከሁለት ባሕርያት (መለኮትና ሰብአዊነት) ድብልቅና መለኮት ሰብአዊነትን የዋጠበት አንድ ባሕርይ ያለው እንደሆነ ገልጿል። በዚህ አውጣኬያዊነት በመባል የሚታወቅና ከቅዱስ ቂርሎስ በተለየ መንገድ በሁለቱ ባሕርያት መደባለቅ የሚያምን ቡድን ተከስቷል። ይህ ኑፋቄ በክርስቶስ አካል መለኮትነት ያየለበትና ሰብአዊነቱ በመለኮትነቱ የተዋጠ እንደሆነ ያስተምራል።

ከአውጣኬ አስቀድሞ በቅዱስ ቂርሎስ አማካኝነት የተደረሰበት የቤተክርስቲያን አባቶች የእምነት መግለጫ፡- ክርስቶስ አንድ አካል፣አንድ ባሕርይ ሲሆን ከመለኮትነቱ ወደ ሰባዊነቱ እንዲሁም በተገላቢጦሹ የተቀየጠ ነገር የለውም የሚል ነበረ። ይህ እ.ኤ.አ. ከ 433 ዓ.ም. ጀምሮ የእስክንድርያ ቤተክርስቲያን አባቶች ስለ ክርስቶስ የነበራቸው እምነት ነው። ይህ የቅዱስ ቂርሎስ አስተምህሮት ቤተክርስቲያን ለሁለት በተከፈለችበት ወቅት የእስክንድርያው ቤተክርስቲያን መሪነት የተቀበሉ የምሥራቃውያን አብያተ ክርስቲያናት ማለትም የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያንን ጨምሮ የእምነት መግለጫቸው ነበር።

የአውጣኬ ትምህርት ክርስቶስ አንድ አካል አንድ ባሕርይ ነው በማለቱ በመሠረታዊ የቃላት አጠቃቀሙ ከቅዱስ ቂርሎስ አባባል ጋር የሚስማማ ቢሆንም ከቅዱስ ቂርሎስ የአንድ አካል፣አንድ ባሕርይ እሳቤ ያፈነገጠና ኢየሱስን የሁለት ባሕርያት ቅይጥ ስለሆነ ከሰውም ከእግዚአብሔርም የተለየ መለኮትነት ያደላበት ሰው የሚያስብለው

ነው። እንግዲህ አውጣኬ ከንስጥሮስ በተቃራኒ ሁለቱን ባሕርያት በተናጥል ከመመልከት መቀየጡ ከአጠቃላይ የመጽሐፍ ቅዱስ አገላለጽ አንጻር የሚያስወግዘው ሆኗል። መጽሐፍ ቅዱስ ኢየሱስ የአምላክና የሰው ድብልቅ ሳይሆን ሁለቱ ባሕርያት ያላቸው አንድነት ከንስጥሮስ ትምህርት በተቃራኒ "የማይከፋፈልና የማይለያይ" እንደሆነ ብቻ ሳይሆን ከአውጣኬም ትምህርት በተቃራኒ "የማይቀላቀልና የማይለወጥ" መሆኑን ያስረዳናል።

የቅዱስ ቄርሎስን ትምህርት በመከተል የአንድ አካል አንድ ባሕርይን አስተምህርት የሚቀበሉቱ የተዋሕዶ መምሬዎች አውጣኬያውያን የኢየሱስን መወለድ፣ ማደግ፣ መራብ፣ መጠማት፣ መሞትና ከሞት መነሳት የሚያመለክቱ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች የሚመለከቱባቸውን መንገዶች ጥያቄ ውስጥ ይጥሏቸዋል። ለዚህም ዋና ምክንያቱ ኢየሱስ አምላክነቱ ሰብአዊ ባሕርዩን እንደዋጠው በመናገራቸው እርሱ መለኮት ብቻ ከሆነ ለመለኮት የማይገቡ ግብራትን እንዴት ሊፈጽም ይችላል ከሚል አመለካከት በመነጨ ነው። ስለዚህ ቱሳሌ (ለውጥ ማምጣቱ) የራስን ሁኔታ ሙሉ በሙሉ በመተው ሌላውን ሆኖ ወደ መገኘት የሚያመራ በመሆኑ ተቀባይነት አልተሰጠውም። በሌላ በኩል ደግሞ ቱሳሌ (ቅይጥ ባሕርይ) ሁለት ወይም ከዚያ በላይ የሆኑ ነገሮች ሲቀላቀሉ (ሲደባለቁ) የሚመጣው ሦስተኛው ባሕርይን የሚያመለክት ነው። ይህን የአውጣኬን ትምህርት በባሕርያት ውሳጤ ብቻ ሳይሆን የባሕርይ ውሳጤ በአካሉ ላይም የሚንጸባረቅ መሆኑን በማስተዋል ክርስቶስ የአምላክና የሰው ቅይጥ (ዲቃላ?) ባሕርይ ያለው መሆኑን የሚያንጸባርቅ ነው። እንግዲህ ስለ ክርስቶስ አካል ከተነሳ የክርስቶስ አካል ከሁለቱ ባሕርያት የየትኛው አካል ነው? ለሚል ጥያቄ ምላሽ መስጠት አስፈላጊ ነው።

1.2.5.5. የክርስቶስ አካል የ«ሰው»? የ«ቃል»? የ«ተዋሕዶ» ወይስ የሁለቱም ባሕርያት?

ከታሪካዊ ሥነ መለኮት መገንዘብ እንደሚቻለው የክርስቶስ ማንነት በባሕርዩ መሠረትነት ላይ የሚፈረጅ ነው። የክርስቶስ ባሕርይ ሰባዊ ባሕርይ ብቻ ነው ለሚሉ ለኢቦናዊቶች ክርስቶስ በሰው ብቻ ነው፣ በክርስቶስ ውስጥ መለኮታዊ ባሕርይ ሰባዊነቱን የዋጠበት አሃዱ ባሕርይ ነው በሚሉቱ ለአውጣኬያውያን ክርስቶስ አምላክ ብቻ ነው ማለት ያስችላል። በተዋሕዶ ለሚያምኑቱ ደግሞ የክርስቶስ አካል የአምላክ - ሰው ተዋሕዶ አካል መሆኑ ግልጽ ነው።

እዚህ ላይ ተዋሕዶ የሚለውን ቃል ትክክለኛ ትርጓሜ መገንዘብ ያሻል። እንደጮራ መጽሔት ቁ 10 ገጽ 28 ገለጻ ዛሬም ምስጢረ

ሥጋዊ የሚነገረው «ተዋሕዶ» በሚለው ቃል ነው። የግእዙ ግስ ዋሐደ በአማርኛ አንድ አደረገ አንድ ሆነ ተዋህዶ ከማለት ይነሳና ተዋሕዶ መዋሐድ በአንድ መሆን ማለትን ያስከትላል።³⁴ በአሁኑ ወቅት ይህ ከግእዝ የተወረሰው ቃል ፍታቴ መዛባት ለትርጉሙ መዛባት አይነተኛ ምክንያት ሆኖ መደባለቅ፥ መዋዋጥ፥ መጠፋፋት የሚሉ የግእዙን ቴሳሌ ወይም ቴስህትና ውሳጤ ትርጉም እየያዘ መምጣቱ የተዋሕዶን ትክክለኛ ትርጉም ለመረዳት አዳጋች እየሆነ ነው።

እንግዲህ የሁለቱ ባሕርያት አንድነት «በተዋሕዶ» በሚለው ቃል ምንጭ መሠረት አንድ መሆንን አመለካከት እንጂ አንድ ለመሆን ባለው ሂደት ለውጥ ማስከተልን አያስተናግድም። ስለዚህ ይህ አንድነት ላይነጣጠል፥ ላይቀየጥ የተደረገ ጥምረትን አመለካከት ነው። የክርስቶስን አካል የዚህ የሁለት ባሕርያት አንድነት (ጥምረት) አካል አምላክ-ሰው (God - man) ያሰኘዋል።

በአገር በቀል ሥነ መለኮት በ 1870 ዓ.ም በቦሩሜዳ በተደረገው የሦስቱ የአስተምሮተ ክርስቶስ ጎራዎች ማለትም፡- በቅብዓት፥ ተዋሕዶ (ካራ) እና ሦስት ልደት (የፀጋ ልጅ) ቡድኖች መካከል በተጓዳኝነት ውይይቶች ቅብዓቶች የክርስቶስ ሥጋ በቅብዓት የባሕርይ አምላክ ሆነ የሚለውን እሳቤ ሲሰነዝሩ፥ የተዋሕዶ (ካራ) ቡድን የክርስቶስ ሥጋ በተዋሕዶ የባሕርይ አምላክ ሆነ የሚል አስተምህሮትን አንጸባርቀዋል። የሦስት ልደት (የፀጋ ልጅ) ቡድን ደግሞ ከክርስቶስ ሥጋ ወደ መለኮትነቱ እንዲሁም በተገላቢጦች የተላለፉ ነገሮች አሉ የሚል እሳቤን አንጸባርቀዋል።

ከዚህ የተነሳ የተዋሕዶ ሚስጥር፡- "ዳሩ ግን ከሔዋን ዘር ከተወለዱት ሁሉ ንጹህና ቅዱስ የሆነ ሊገኝ ባለመቻሉ (ኢዮ 14፡4፤ 15፤ 14-16) እግዚአብሔር ወልድ ሊነሳው ያለውን ሥጋ ነፍስና መንፈስን በመንፈስ ቅዱስ ከድንግል በመክፈል የተከፈለውንም በማንጸትና በመቀደስ በማዋሐድም ተጸነሰና ተወለደ።"³⁵ በማለት በድንግል ማህጸን የመንፈስ ቅዱስ ሚና ተዋሕዶን መተግበር እንደሆነ ገልጿል። ይህም ማለት የክርስቶስ ሥጋው፥ ነፍስና መንፈሱ የተዋሕዶ ሥጋ፥ነፍስና መንፈስ ነው። ከዚህም የተነሳ የተዋሕዶ ቤተክርስቲያን የክርስቶስ ሥጋ በተዋሕዶ የባሕርይ አምላክ ሆነ ትላለች። ይሁንና ይህ የተዋሕዶ አካል የቃል የሆነው የሥጋ፥ የሥጋ የሆነው የቃል የሆነበት ነው።

ከዚህ ለየት ያለው አስተምህሮት ደግሞ የሦስት ልደት ቡድን አስተምህሮት ነው። በሦስት ልደት ቡድን እሳቤ መሠረት ተዋሕዶ በተወሰነ ተቀባይነት አለው። ተዋሕዶ በተወሰነ ለማብራራት፡-

"አንድነታቸውም በመንታነትና በክፍፍሎቻቸው መታወቅን መኖርና መስራትን ከሚያጠፋላቸው በስተቀር ተክለ ሰብእናቸውን (እኔነታቸውን) በመጨፍለቅ በአንድ ማምረቻ ውስጥ ተሰርተው የመጡ ቀድሞ ከነበራቸው የተለወጠ ባሕርይ ልዩ አካል ያለው ባለ ልዩ ህላዌ አያደርጋቸውም። እንደዚሁም በመለኮትና በትሰብእት ተዋሕዶ መጨፈላለቅና መዋዋጥ መጠፋፋትም እንዳይኖር የሚጠብቅ በአንቀጸ ተዋሕዶ ውስጥ ትልቅ ሚና ያለው ቃል «ተዐቅቦ ወይም ተዓቅቦ» የሚለው ነው።"³⁶ በማለት ተዓቅቦን ለማብራራት በተደረገው ጥረት ሁለቱ ባሕርያት አንድነታቸው ከላይ በተገለጸው መሠረት ሆኖ በአንዱ ክርስቶስ ውስጥ "በመገናዘብ" መገኘታቸው እንደሆነ ይገልጻሉ። በዚህም ሥጋ መለኮታዊ ባሕርይን እንዲሁም መለኮት ሰብአዊ ባሕርይን ገንዘቤ ብሎ ይጠቀምበታል የሚል እሳቤን ያንጸባርቃሉ።³⁷

እንግዲህ የሁለቱን ባሕርያት ግንኙነት በተዓቅቦ መከላከልና አንዱ የሌላውን ባሕርይ ገንዘቡ አድርጎ መጠቀም ከ«ካራ» የተዋሕዶ እሳቤ በተለየ መንገድ የቃል የሆነው የሥጋ÷የሥጋ የሆነው የቃል እንደ ገንዘብ የሆነበት (ገንዘቤ ነው ብሎ የሚጠቀምበት) አንድነት ነው። በ«ካራ» የተዋሕዶ እምነት ቃል ሥጋ መሆኑን እንጂ ቃል የሥጋ ባሕርይን እንደ ገንዘቡ ማድረጉ አይነገርም። ስለዚህም የሥጋ የሆነው የቃል መሆኑን ለማመልከት የክርስቶስ ደም የእግዚአብሔር ደም እንደሆነ፣ የቃል የሆነው የሥጋ መሆኑንም ለማመልከት ተዋሕዶተ አካል ክርስቶስ ዛሬም ከአብ እኩል የሚመለከ መሆኑን መጽሐፍ ቅዱስ ይመሰክርልናል (ሐዋ 20:28 ፊል 2:10)። ለዚህም አሁን ለክርስቶስ ስንሰማድ ለአምላክነቱ እንጂ ለሠውነቱ አንሰማድም በማለት መነጣጠል እንደሌለ ግልጽ ነው።

ከእነዚህ አስተምሮቶች በተጨማሪ በታሪካዊ ሥነ መለኮት የሁለት ባሕርያት በአንድ አካል የየራሳቸውን ልዩ የሆነ መገኘት ሳይለቁ በተዓምር እንዳሉ የተሰነዘረ ሌላ አስተምሮት አለ። የፀጋ ልጅ ቡድን ከዚህ የኬልቂዶን ጉባዔ ውሳኔ እንደሚለይ ሲጠቅስ ኬልቂዶናውያን የክርስቶስን ሥራ ለሁለቱ ባሕርያት በመከፋፈል ይናገራሉ እኛ ግን በእርሱ የተሠራው በሙሉ የአንዱ አካል ሥራዎች እንደሆኑ እናምናለን ይላሉ። ለዚህም ለአብነት ያህል ኬልቂዶን በመስቀል የሞተው የክርስቶስ ሥጋው ነው ስትል የፀጋ ልጅ ደግሞ ገንዘቡ ባደረገው በሥጋ ባሕርይ ነው ይላሉ። የተዋሕዶ ሊቃውንት ደግሞ መለኮት ከሥጋ ጋር ተዋሕዶ ስላለ በሥጋ ጠባይዕ (ባሕርይ ግብር) ሞተ እንጂ ሥጋ ብቻ ሞቶ አለምን እንዴት ያድናል ይላሉ። ይህንን ሃሳብ በጥልቀት በክርስቶስ ግብር ላይ በምንነጋገርበት ርዕስ እንመለከታለን።

ይህ ደግሞ የተዋሕዶን ትምህርት በሁለት የተለያዩ ጎራዎች አሳቤ መሠረት የመመልከታችንን አስፈላጊነት ያጠናክረዋል። ይኸውም በቅዱስ ቂርሎስ የአሃዱ ባሕርይ ባህል መሠረት የተሰነዘረውን የእምነት መግለጫ ትክክለኛ መረዳት ፍለጋ የሚቀሰቅስ ነው። ለመሆኑ የቅዱስ ቂርሎስ የእምነት አቋም አሃዱ ባሕርይ ባህል ተዋሕዶን ወይስ ተዋሕዶ በተዓቅቦን ይደግፋል? ለዚህ ጥያቄ ምላሽ ከመስጠት በፊት ሁለቱን አስተምህሮቶች ከማብራሪያቸው ጋር በማጣቀስ ማነጻጸር አስፈላጊ ነው።

1.2.5.6. የቅዱስ ቂርሎስ ምሥጢረ ሥጋዊ፡- «ተዋሕዶ» ወይስ «ተዋሕዶ በተዓቅቦ»?

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የአሃዱ ባሕርይ ባህልን ለመግለጽ ተዋሕዶ የሚለውን ቃል ትጠቀማለች። እንደ ናሁ አዳም አገላለጽ ይህ ስያሜ የቤተክርስቲያኒቱ መጠሪያ የሆነው በኤፌሶን የምሥጢረ ሥጋዊው ጉባዔ ነው። ናሁ አዳም ቤተክርስቲያኒቱ "ኦርቶዶክስ" የምሥጢረ ሥጋዊ የእምነት መግለጫዋ "ተዋሕዶ" ስለ መሰኘቱ ሲናገር ጥንታውያን አባቶች በኒቅያ ጉባዔ ውሳኔ ተገልጦ በተተረጎመው ንጹህ የእግዚአብሔር ቃል ላይ የተመሠረተውን የጸናችና የቀናች ርትእት ሐይማኖትን (ኦርቶዶክስን) በሌላ ሳይበርዙና ሳያጎድሉ በመያዛቸው ራሳቸውን "ኦርቶዶክሳውያን" ስመ ሃይማኖታቸውንም "ኦርቶዶክስ" እንዳሰኙ ሁሉ በኋላም በኤፌሶን ጉባዔ ለምሥጢረ ሥጋዊ ተስማሚ መግለጫ ሆኖ የጸደቀውን ተዋሕዶን በአጽንዖትና በእንክሮ በመቀበላቸውና በመስበካቸው ቀድሞ በነበረው ኦርቶዶክስ በሚለው ስማቸው ላይ ተዋሕዶ ተጨምሮበት ስመ ሐይማኖታቸውን 'ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ' አሰኝተው አቆይተዋል።³⁸

ምንም እንኳን የቅዱስ ቂርሎስ ምሥጢረ ሥጋዊ ተዋሕዶ እንደሆነ ቢጠቀስም በሀገር በቀል ሥነ መለኮት ሂደት በ 1870 ዓ.ም በቦሩ ሜዳ በተደረገው ጉባዔ የተዋሕዶን አስተምህሮት ለማስረዳት እንደሞከሩ የሚነገርላቸው የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያንን በኦፊሴላው መንገድ የምትወክለው ተዋሕዶና ሦስት ልደት ወይም የፀጋ ልጅ በመባል የሚጠሩቱ ተዋሕዶ-በተዓቅቦ ብለን ልንጠራው የምንችለውንም አስተምሮት አንጸባርቀዋል። የእነዚህ ሁለት አመለካከት መምሬዎች የተዋሕዶን ምሥጢረ ሲያስተምሩ የሚጠቀሙባቸው ማብራሪያዎች አሏቸው።

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ኦፊሴላዊ የተዋሕዶ መምሬዎች የተዋሕዶን ምሥጢረ ለማብራራት ከሚጠቀሙባቸው ማብራሪያዎች ውስጥ ሦስቱን መመልከት አስፈላጊ ነው። የመጀመሪያውን ሊቀ ጠበብት አያሌው ታምሩ እንዲህ ይላሉ፡- "ነገር ግን የአምላካችን

ተዋሕዶ የዓይንን፥ ከብርሃን፥ የቃልን ከመላስ፤ የእሳትን ከብረት፤ ያለመደባለቅና ያለመለያየት መዋሐድ መርምረህ በዚሁ እመን ተረዳ እንጂ፤ ተዋሕዶውን ከውሃና ከዘይት፥ ከወሃና ከወተት እንዳታስተካከለው እንዳታስመስለው እንዳታቀላቅለው እወቅ ተጠንቀቅ።³⁹ ስለዚህ ተዋሕዶን በተገቢው መንገድ ሊገልጹ ከማይችሉ መግለጫዎች ለመረዳት መሞከር 'ላም ባልዋለበት ከብት ለቀማ!' እንዲሉ ያለ ነው።

እንደ ቀሲስ ከፍያለው መራሂ አገላለጽ ደግሞ፡- የቃል ሥጋ መሆን ተዋሕዶ ልክ ብረት ከእሳት፥ አይን ከብርሃን እንዲሁም ሃር ከወርቅ ጋር እንዳለው ጥምረት ነው የሚልን ሀሳብ በማንጸባረቅ በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ድንግል ማርያም የመልአኩ ገብርኤል ብስራት ሲደርሳት በቤተመቅደስ ሃርና ወርቅን እያስማማች ትፈትል እንደነበርና ይህም የተዋሕዶን ምስጢር ገላጭነቱ ይታመንበታል። በመቀጠልም ቀሲስ ከፍያለው ተዋሕዶን ሲያብራሩ የመለኮት ባሕርይ ምልዓቱን ሳይለቅቅ ውስንና የሚጨበጥ ሆኖ አንድ አካል አንድ ባሕርይ ሆነ። በዚህ አንድነት የመለኮት ባሕርይ ለሥጋ፥ የሥጋም ባሕርይ ለመለኮት ሆኗል።⁴⁰

ሌላው የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ሊቅ የሆኑት መላክ ገነት አፈወርቅ ደግሞ የተዋሕዶ ምስጢር ልክ ምግብን ከተመገብን በኋላ ከሰውነታችን እንደሚዋሐድ ነው። ምግብ ከተፈጨ በኋላ ከሰውነት ውስጥ ነጥለን እንደማናወጣውና በምግብነት እንደማንጠራው ያለ ነው።⁴¹ በማለት ሲገልጹ ሠይፈ ስላሴ የተባሉ መምህር ደግሞ ነፍስና ሥጋ በአንድነት ሰው እንደሚባል በማብራሪያነት ይጠቀማሉ።⁴²

እንግዲህ ከላይ የተጠቀሱትን የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን አፈሴላዊ መምሬዎች ማብራሪያ ስንቃኛቸው ተዋሕዶን አጠንክረው ይገልጻሉ። ተዋሕዶ መቀላቀል፥ መደባለቅ፥ መለየትና መለወጥን የማያስተናግድ ጥምረት ነው። ብረት እሳት ውስጥ ገብቶ ከወጣ በኋላ የጋለ ብረት እንጂ ብረትና እሳት ተብሎ እንደማይጠራ (የእያንዳንዱ ባሕርይ በተናጥል እንደማይጠቀስ) የቃልና የሥጋም ተዋሕዶ ኢየሱስ ክርስቶስን አምላክ-ሰው እንጂ አምላክም ሰውም በማሰናት ሁለት ባሕርያት አያደርገውም። እንዲሁ ሃሩን ከወርቁ በመነጠል ይሄ የሃሩ ይሄ ደግሞ የወርቁ ማለት እንደማይቻለን አንዱ የሌላውን ውበትም ሆነ ጥንካሬ እንደሚያሳይ ወይም ደግሞ ምግብ በሰውነት ውስጥ ከተፈጨ በኋላ ነጥሎ ይሄ ምግቡ ነው ተብሎ እንደማይነጠል ያለን አንድነት (መዋሐድ) አመላካች ነው።

ከላይ በተዘረዘሩት ማብራሪያዎች ተዋሕዶን መግለጽ ምናልባት ይህ አሃዱ ባሕርይ ሁለቱ ባሕርያት የየራሳቸውን ጠባያት በመልቀቃቸው ነውን? የሚል ጥያቄን ያነሳሳል። ሠይፊ ሥላሴ ይህን የተዋሕዶን ምስጢር በነፍስና በሥጋ አንድነት ሲገልጽ፡- "ወልደ አብ ወልደ ማርያም በተዋሕዶ ከበረታል ከሥጋ ጋር በተዋሕደ ጊዜ በተዋሕዶው ፍልጠት፣ ቡድኑ ውላጤና ሚጠት የለበትም በተዋሕዶው እንደ ነፍስና ሥጋ ነው። ሥጋ ግዙፉን ሳይለቅ ነፍስም ርቀትዋን ሳትለቅ ተዋሕዶው አንድ ሰው እንዲባል ቃል ርቀቱን ትቶ ሳይገዝፍ ምልዓቱንና ስፋቱንም ትቶ ሳይወሰን ትስብእትም ግዙፉን ምልዓቱንና ስፋቱንም ትቶ ሳይወሰን ትስብእትም ግዙፉን ለቆ ሳይረቅ ሳይዋጥና ውሱንነቱንም ለቆ ምሉዕና ስፋቱን ሳይሆን ነው።"⁴³ የነፍስና የሥጋ አንድነት የየራሳቸውን መለያ ጸባያት (Attributes) ሳይለቁ ሰው እንደሚያሰኙ «ቃል» (Logos) የራሱን መለያ ጸባይ (Attribute) ሳይለቅ ትስብእት (ሰው) ተክለ ሰውነቱን ሳይለቅ ክርስቶስ ሆነ ሥጋ በተዋሕዶ መለኮት የሆነው የራሱ የሆኑ ነገሮቹን (properties) ሳይለቅ ነው በማለት ያብራራል።

የተዋሕዶ በተጻቅቦ ሊቃውንት ደግሞ ስለ ተዋሕዶም ሆነ ስለተጻቅቦ ሲናገሩ የሚሰጧቸው ማብራሪያዎች ለየት ያሉ ናቸው። ለዚህ የተዋሕዶ ምስጢር በምሳሌነት የሚጠቀሙባቸው አራት ማብራሪያዎች፡- የባልና የሚስት፣ የምዕመናን፣ የምዕመናንና የክርስቶስ እንዲሁም የሥላሴ አንድነትን ነው።

የባልና የሚስትን ተዋሕዶ በመጥቀስ ምሥጢረ ሥጋዊን ሲገልጽ፡- "ባልናሚስት እያዳንዳቸው እኔ የማለት መብታቸው (ፔርሶናሊቲያቸው) እንደተጠበቀ፣ ባል ወንድ የተሰኘበት አካሉና ባሕርዩ፣ ያለና የጸና መሆኑ ሳይሻርበት፣ ሚስትም ሴት የተሰኘችበት አካሏና ባሕርይዋ እንደተጠበቀላት፣ ሁለቱ ያለመጠፋፋት፣ ያለመዋዋጥ ህገ ተዐቅቦ በመካከላቸው ሆኖ ተዋሕዱ"⁴⁴ በማለት ተዐቅቦ በተዋሕዶ ትርጉም ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ የሚያመጣ ማብራሪያን ይጠቀማሉ።

ሌላውና ሁለተኛውን ምሳሌ ማለትም የምእመናን አንድ መሆን የሚያመለክተውንም ሲያብራሩ፡- «ምእመናን....፣ የተለያየ የአገልግሎት ስጦታ ቢሰጣቸው የራስ በራስ መዋሐድ (ተዋሕዶ) አላቸው። ተዋሕዶአቸውም በአንድ አካል እንደተገጣጠሙ እንደተዋደዱና እንደተጠቃለሉ ብልቶች ይመስላል ተብሎ ተነግሮአል። የምእመናን ተዋሕዶ (አንድ መሆን) ምሥጢር መቀላቀል፣ መዋዋጥ፣ መጠፋፋትና መቀላቀል የሌለበት የጽንሰተ ባሕርይና የጽንሰተ አካል አቋማቸው የእኔነት መብታቸው የእያንዳንዳቸውም ግዴታና ሀላፊነት እንደተጠበቀ

(ህገ ተዓቅቦ እንደጸና) መሆኑን አንዝነጋም 1ቆሮ 12:12-13፤ ገላ 3:26-28፤ ሮሜ 14:12፤ 15:5-6 በማለት በተለያዩ አካላት እንደ ብልት አንድ አካልነት ምሳሌ በተጠቀሰውና ከምሳሌያዊ አንድነት ባሻገር እውነታዊ የተክለ ሰውነት አንድነትን የማያመለክት መግለጫን ለትሥጉት አካል ተዋሕዶ በምሳሌነት ለመጠቀም መሞከሩ ተዓቅቦን በማጉላት ከምሳሌያዊ መግለጫነት የማይዘልል አንድነትን የሚገልጽ ነው።

በሦስተኛው ምሳሌ ደግሞ የምእመናንና የክርስቶስ አንድ መሆንን በመጠቀም ሲያብራራ «ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስና እያንዳንዱ ምእመን ተክለ ስብእናቸው ግላዊ ባሕርያቸው እንደጸና ህገ ተዓቅቦ ሳይፈርስ ከኢየሱስ ክርስቶስ ጋር ተዋሕዱ ማለታችን ነው።..... (ህገ ተዓቅቦ ከተዋሕዶ ጋር አለ) ይላሉ። በአራተኛው ምሳሌ ደግሞ የሥላሴን አንድ መሆን በማንሳት የተዋሕዶን ምስጢር ሲገልጹ «...የሥላሴ ጽንሐተ አካል የያንዳንዳቸው አካላዊ ግብርና ስም እያንዳንዳቸው ባሕርያዊ ኩነትና ስም ሳይፋለስ እንደተጠበቀ (በህገ ተአቅቦ) በመለኮት የተዋሕዱ ናቸው።»⁴⁵ በማለት አንቀጽ ተዋሕዶ ምን ጊዜም በምስጢር ሥላሴም ሆነ በምስጢር ሥጋዊ ከህገ ተዓቅቦ ተለይቶ እንደማይነገር ይገልጻሉ። በዚህም ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ፍጹም አምላክነትና የተሟላ ስብእነት የተዋሕዱበት ወልድ ዋሕድ (አንድያ ልጅ) ነው በማለት ያስረዳሉ።

ከላይ በተገለጹ ምሳሌዎች የተንጸባረቀውን ምሳሌያዊ አንድነትና ልዩነት በመጠቀም የተዋሕዶን ምስጢር ከመግለጽ ባሻገር ተዋሕዶው ያለ ተወቅቦ እንዳይደለ ለመግለጽም «መለኮትና ትስብእት ሳይለያዩ፥ ሳይከፋፈሉ፥ ሳይደባለቁ፥ ሳይለዋወጡ (ሳይጠፋፉ) በተወቅቦ ተዋሕዱ (አንድ ሆኑ) እንላለን። በምስጢር ሥጋዊ የአንቀጽ ተዋሕዶ አስፈላጊነት በተዋሕዶ አንድ ባሕርይን፥ አንድ አካልን፥ አንድ ህላዌን ለማስገኘት ሲሆን የህገ ተወቅቦም አስፈላጊነት የሁለቱ አንድ መሆን መጠፋፋትንና መዋወጥን አለማስከተሉን ለማመልከት ነው።»⁴⁶ በማለት የአሃዱ ባሕርይ ባህል ተከታይነትን በማንጸባረቅ በተዓቅቦ ግን ከእውጣኬ አሰር ለመራቅ በሚል ሰበብ ተዋሕዶውን ምሳሌያዊ ብቻ የሚያደርግ አስተምህሮ ተከታይ አመለካከት እሳቤን ያንጸባርቃል።

እንደ ተስፋግዚም አገላለጽ አንቀጽ ተወቅቦ የሁለት ባሕርያትን መገኘት አመለካከት እንደሆነ የመረዳትን አስፈላጊነት ያጠናክራል።⁴⁷ ከዚህም በመነሳት የተዋሕዶ በተወቅቦ እምነት ተዋሕዶን በምሳሌያዊነት በመጠቀም አሃዱ ባሕርይን ቢቀበልም ተወቅቦ እስካለ ድረስ ግን ከምሳሌነት ያለፈ እውነታዊ የተዋሕዶ ምስጢር የተገለጸበት ሊሆን አይችልም። ለመሆኑ የትሥጉት አካል ተዋሕዶ ምሳሌያዊ ወይስ እውነታ? ለዚህ የተዋሕዶ ምስጢር መሠረት ከሆኑ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች አንዱና ዋነኛው ዮሐ1:14 ላይ የምናገኘው ክፍል

ያለማወላዳት «ቃልም ሥጋ ሆነ» በማለት በምሳሌያዊነቱ ሳይሆን በእውነታዊነት ይገልጻል፡፡

እንግዲህ የቅዱስ ቂርሎስ «አሃዱ ባሕርይ» አስተምህሮት «ተዋሕዶ» ወይስ «ተዋሕዶ በተዓቅቦ»? ለሚለው ጥያቄ ምላሽ ለማፈላለግ ስንጥር የቅዱስ ቂርሎስ አሃዱ ባሕርይ ባህል የሁለቱ ባሕርያትን አንድነትና ክርስቶስ ራሱ አንድ መሆኑን ያንጸባርቀበት ነው፡፡⁴⁸ እንዲያውም አስቀድሜ ለመግለጽ እንደሞከርኩት ቅዱስ ቂርሎስ የቅዱስ አትናቴስን መርህ በመከተል ሥነ መለኮታዊ ውዝግቦች በቃላት ላይ ሳይሆን ሥረው ቃሉ ባካተተው ትርጉም ላይ እንደሆነ ያምን ነበር፡፡ ስለዚህም ቅዱስ ቂርሎስ በግሪኩ «ፊሰስ» የሚል ቃል በአማርኛው «ባሕርይ» ከግሪኩ «ሃይፓስታሲስ» ወይም አካል እና ህላዌ ከሚሉት ቃላት ጋር በእኩልነት ያሰፍራቸዋል፡፡⁴⁹

ይህን የአሃዱ ባሕርይ ትምህርትን የትኛው ማለትም የተዋሕዶ ወይስ የተዋሕዶ በተዓቅቦ ማብራሪያ በትክክል እንደሚገልጸው ለመዳኘት መሠረታዊው ነገር ቅዱስ ቂርሎስ ተዋሕዶን ምሳሌያዊ ወይስ እውነታዊ እድርጎ እንደተናገረበት መረዳቱ አስፈላጊ ነው፡፡ በፀጋ ልጅ አስተምህሮ ተዐቅቦ የሁለት ባሕርያትን በተናጥል መገኘት አንጸባራቂ ነው፡፡ የተዋሕዶ ለቃውንት ግን ተዓቅቦ ውላጤ እንደሌለ አመላካች ነው ይላሉ፡፡

ከዚህ ሌላ ሁለቱ ባሕርያት በአንድ አካል የየራሳቸውን ልዩ የሆነ መገኘት ሳይለቁ እንዳሉ የሚያምንና የኬልቂዶን ጉባዔ ውሳኔ እንደሆነ የሚነገርለት ሌላ አስተምሮት አለ፡፡ የተዋሕዶ ሊቃውንት ይህንን አስተምህሮት ከንስጥሮስ ባልተለየ መንገድ ክርስቶስ አምላክም ሰውም እንደሆነ የሚገልጽ ስለ ሆነ ያወግዙታል፡፡ ለመሆኑ ክርስቶስ አምላክም ሰውም ነውን?

1.2.5.7. በአንድ ጊዜ ክርስቶስ አምላክም ሰውም (አምላክ እና ሰው)?

ከታሪካዊ ሥነ መለኮት እንደምንረዳው እ.ኤ.አ. በ 440 ዓ.ም ታላቁ ሊዮ በመባል የሚታወቀው በሮም የመጀመሪያ ጳጳስ ሆነ፡፡ ይህ ሰው በምእራቡ አለም የሮምን ቤተክርስቲያን የበላይነት ያስፋፋ፡፡ በአምስተኛ ም ክፍለ ዘመን በአስተምህሮተ ክርስቶስ ረገድ የተካሄዱ ውዝግቦችና ክርክሮችን የመራና የክርቶስን አምላክነት በሰብአዊነቱ ላይ ያለውን ተጽእኖ የተመለከቱ እሳቤዎችን አጽንቶ የተፋለመ ሰው ነበር፡፡ እ.ኤ.አ. በ 449 ዓ.ም በኤፌሶን በተደረገው የሽፍቶች ጉባዔ ተብሎ በተሰየመው በክርስቶስ ማንነት ላይ በተካሄደው ውይይት ቢነቀፍም ከሁለት አመታት በኋላ እ.ኤ.አ. በ 451 ዓ.ም የኬልቂዶን ጉባዔ በክርስቶስ

ማንነት ላይ ላሳለፈው ትርጓሜ የእርሱ እሳቤ ዋና ምንጭ ሆኖ ነበር። ሊዩ፡- "ክርስቶስ የፍጹም ሰው ባሕርይና የፍጹም አምላክ ባሕርይ አለው፤ ነገር ግን የተለያየ አካላዊ ማንነት የለውም" ብሏል።⁵⁰

ከዚህ ከሊዩ እሳቤ የመነጨ የ 451 ዓ.ም ኬልቂዶን ጉባዔ አገላለጽ በክርስቶስ ሁለቱ ባሕርያት በአንድ አካል እንዳሉ፥ እያንዳንዱ ባሕርይ ከሌላው ልዩ ሆኖ ሳለ አንዱን ከሌላው መነጠል የማይቻል እንደሆነ ያስገነዝባል። አፈ ሊቃውንት አክሊሉ ገብረ ክርስቶስ ስለ ኬልቂዶን እሳቤ ሲገልጹ፡- "የኬልቂዶን ጉባዔ የመለኮትነትና የሰው ባሕርያት በሁለት ሁኔታና ሁለትነትን በሚገንጸባቸውት አደረጃጀት እንዳሉ ያምናል።" በሚል ሀረግ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ስለ ኬልቂዶን ያለትን መረዳት ጠቅሰዋል።⁵¹

ይህ ደግሞ ከተዋሕዶ አስተምህሮት የክርስቶስ አንድ ባሕርይ የሁለት ባሕርያት ጥምረት እንደሆነ ከሚገልጸው በእጅጉ የተለየ ነው። የኬልቂዶን ጉባዔ ክርስቶስ ፍጹም ሰውና ፍጹም አምላክ እንደሆነ የመለኮትና የሰው ግብራት እንዳሉት መግለጽ በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ተቀባይነት ያጣበትን ምክንያት ሊቀ ጠበብት አያሌው ሲያስረዱ "እና" የምትለው አያያዥ ቃል አንድነቱን መንታ የምታደርግ በመሆኗ ክርስቶስ ሰው የሆነ አምላክ (እግዚአብሔር) "ቃልም ሥጋ ሆነ።" በሚለው የወንጌል ቃል መሠረት መጠራት አለበት ይላሉ።⁵² እንደ አድማሱም አገላለጽ ወንጌል ቃል ሥጋ ሆነ እንጂ ቃል ሥጋ ነው እንደማይል ሁሉ መንታነትን የሚያገንጸባቸው ቃል በማስወገድ አንዱ ክርስቶስ ፍጹም አምላክ ፍጹም ሰው ወይም ፍጹሙ አምላክ በክርስቶስ ፍጹም ሰው መሆኑ በሌላ አገላለጽ አምላክ-ሰው በማለት ጥንቃቄ የሞላበት አገላለጽን መጠቀም ያስፈልጋል።⁵³

የተዋሕዶ ሊቅ አያሌው ታምሩ የመከራከሪያ ነጥብ የአሃዱ ባሕርይን (የአንድ ባሕርይን) ባህል በተደጋጋፊ ጥያቄዎች በማስረዳት የኪላቱ ባሕርያት (የሁለት ባሕርያት) ባህልን ውግዘት ያንጸባርቃሉ። ለዚህም የሚከተሉትን አራት ጥያቄዎች ያቀርባሉ፡-(1) የሰው ባሕርይ አካል የለውም እንላለን? (2) የእግዚአብሔርን ባሕርይ? የእግዚአብሔር ባሕርይ አካል የለውም እንላለን? (3) የሰው ባሕርይ እና የመለኮት ባሕርይ በማለት የምንጠጥል ከሆነ ሁለት አካላት እንዳሉ ማስረጃ አይሆንም? (4) ከዚህ የተነሳ በሁለቱ ባሕርያት መገኘት ካመንን እንዴት የሁለት አካላት መገኘትን መካድ እንችላለን? የትኛውስ አካል ጠፍቷል? የሚሉ ጥያቄዎችን በማቅረብ የሁለት ባሕርያት ባህል ተከታዮችን ከጎረቤቱ ያልተለየ እሳቤ እንዳላቸው ያወግዛሉ።⁵⁴ እንደ ሊቀ ጠበብት አያሌው የመከራከሪያ ነጥብ ከሆነ የሁለት ባሕርያት አማኞች ከቅዱስ ስላሴ ጋር የሚመለከ አራተኛ አካልን ይጨምራሉ። ስለዚህም ቅዱስ

ሥላሴን ይከዳሉ የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሰዋል። አሊያ ግን ባሕርይ የአካል መሠረት ነውና ሁለት ባሕርያት የሚሉቱ በአንድ ባሕርይ ባህል ማመን አለባቸው።

ከዚህም በተጨማሪ የሁለት ባሕርያት በአንድ አካል ውስጥ መገኘት የባሕርያቱን አካል የማን ያስኘዋል? ለሚለው ጥያቄ የካቶሊኩ ጳጳስ ሊዮ የክርስቶስ አካሉ የቃል (ሎጎስ)፥ ሰብአዊ ባሕርዩ አካል አልባ መሆኑን እንደሚያምን በመጥቀስ ይህንን አባባል ከአውጣኤያዊነት ማለትም መለኮትነት ሰብአዊነትን የዋጠበት አካል ፈጽሞ የማይለይ በመሆኑ ውግዘቱን በሌላም አቅጣጫ ያጠናክራሉ።⁵⁵ ለዚህ በመሠረታዊነት የሚጠቅሱትም በድነት ግብር ረገድ የአካሉ ማንነትን ወሳኝነት በመጥቀስ ኬልቄዶናውያን የክርስቶስን ሞት ከንቱ የሚያደርግ አስተምህሮት እንዳላቸውም ይገልጻሉ።

ከታሪካዊ ሥነ መለኮት አንጻር ከተመለከትነው ይህ የኬልቄዶን አስተምህሮት ለቤተክርስቲያን መከፈል ታላቅ ምክንያት ሆኗል። ለዚህም በምክንያትነት የሚጠቀሰው ከቅዱስ ቂርሎስ የአሃዱ ባሕርይ አስተምህሮት የተለየ መሆኑን በእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን መወገዝ ነበር። ሆኖም ግን የኬልቄዶኑን ውሳኔ የተቀበሉት በሮም መንበረ ፓትሪያርክ ስር መስፋፋት ሲቀጥሉ ለቅዱስ ቂርሎስ አስተምህሮት የታዘዙቱ በእስክንድሪያ ቤተክርስቲያን ስር ቀጥለዋል። እንደ እስክንድርያ ቤተክርስቲያን 117ኛው ጳጳስ ሽኖውዳ አባባል የሶርያ፥ የኦርሜንያ፥ የኢትዮጵያና የህንድ አብያተ ክርስቲያናት ከእስክንድርያ ቤተ ክርስቲያን የእምነት አቋም የሚጋሩ ሲሆኑ ኬልቄዶናዊ ያይደሉ አብያተ ክርስቲያናት በመባል ይታወቃሉ። ሆኖም የእስክንድርያን ቤተ ክርስቲያን "አሃዱ ባሕርይ" በማለቷ ምክንያት 'ሞኖ ፋይዛይት' ተብላ መጠራቷም ገልጸዋል።⁵⁶ በዚህም ቤተክርስቲያን ለሁለት ተከፍላ፡- የኬልቄዶን ተከታዮች ምዕራባውያን፥ በእስክንድርያ የቅዱስ ቂርሎስ አስተምህሮት ስር ያሉቱ ምሥራቃውያን በመባል ተለያይተዋል። እንግዲህ በምሥራቃውያን እምነት ምዕራባውያን ሁለት ባሕርያት በማለታቸው ከንስጥሮሳዊነት ባልተለየ መንገድ ሁለት ክርስቶስ፥ ከአውጣኤያውያን ባልተለየ መንገድ መለኮት አካሉ የሆነ ክርስቶስን ያምናሉ።

የኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት ሳሉ የኬልቄዶንን አሰር በተከተሉቱ እንደ ግሪክ፥ የራሽያ፥ ቆጵሮስ፥ ቁስጥንጥንያ፥ ሩማንያ፥ ሐንጋሪና ሰርቢያ በተጨማሪም የግብፅ የሮም ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት፥ የሶርያ፥ የሊባኖስ፥ የአሜሪካ ኦርቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናትና በሲና በረሃ የሚገኘው የቅዱስ ካትሪን ገዳም⁵⁷ ባሉቱ አመለካከት ደግሞ የቅዱስ ቂርሎስ ተከታዮችን ከአውጣኤ

አስተምህሮት ባልተለየ መንገድ ይቆጠራሉ። ከታሪክም እንደምንረዳው በሂደት በበእደ ማርያም ዘመነ መንግስት (1468-1478) በወቅቱ የአውጣኬን አሰር እንደተከተሉ ከሚነገርባቸው የሶርያና የግብጽ ቤተክርስቲያናት ሁለት መነኮሳት አማካኝነት የአውጣኬ ትምህርት ወደ ኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ገብቶ እንደነበረ ቢተረክም በኢትዮጵያ ምድር ፈጽሞ ተቀባይነት አግኝቶ እንደማያውቅ ይታመናል። ስለዚህም ኢትዮጵያ ኬልቄዶናዊ ካይደለው የቅ/ቄርሎስ የአምነት መግለጫ ጋር የተጣበቀች ሆናለች። ስለ ተለያየ ታሪካዊ የነገረ-ክርስቶስ ገለጻዎች ይህንን ያህል መቃኘት ከቻልን እነዚህን ሥነ መለኮታዊ እሳቤዎች ማነጻጸር ለማጠቃለያ ሀሳብነት የሚረዳን ከመሆኑ በላይ ጥንፍፍ ያለ መረዳትን ለመጨበጥ ያስችለናል።

1.2.5.8. የአርዮስ፥ የቅዱስ ቄርሎስ፥ የአውጣኬ፥ የኬልቄዶን እና የተዋሕዶ አስተምህሮቶች ንጽጽር፡-

ክርስቶስ ማን ነው? (Ontological Christology) በተሰኘው ክፍል ክርስቶስን ለመረዳት በሚያስችልና በታሪካዊ ሥነ መለኮት እንዲሁም በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ በሚደረግ ጥናታዊ ምርምር ላይ የተለያዩ በክርስቶስ ላይ የተሰነዘሩ እሳቤዎችን ለመዳሰስ ሞክረናል። ለዚህ የታሪካዊ ሥነ መለኮት አሰሳ በዋና ምክንያት የምንይዘው የታሪክ ትምህርትን መቅሰም ሳይሆን ከታሪክ የምንማራቸውን ስህተቶች በማጤን የስህተት ግልባጭ ላለመፈጸምና በመጽሐፍ ቅዱስ መሠረት ላይ ለምናደርገው ጥናት አብርሆትን ለማግኘት ስንል ነው። የዚህ መጽሐፍ ደራሲ የየትኛውም ባህል ደጋፊነት ላይ ተመሥርቶ ጥናት ማድረግ በመሠረትነት ለያዙት ባህል አድልዎ ማድረግን ስለሚያስከትል በማነጻጸር እና በትክክለኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ሥነ አፈታት ላይ በመታገዝ አስተምህሮቱ የተመሠረተባቸውን የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች መመልከት አስፈላጊ እንደሆነ ያምንበታል። ከዚህም በተጨማሪ ሥነ ክርስቶስን በሁለት በመክፈል የክርስቶስ ማንነት (Ontological Christology) እና የክርስቶስ ግብራት (Functional Christology) በማለት ማጥናቱ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ቢሆንም ግብሩን ከክርስቶስ ማንነት መነጠል ባለመቻሉ ስለ ማንነቱ ያለን መረዳት በቀጥታ ከግብሩ ጋር ግንኙነት እንዳለው በማስተዋል መመልከት ያሻል።

እንግዲህ በታሪካዊ ሥነ መለኮት መጎልበት ዙሪያ ቤተክርስቲያን በበጎም ሆነ በክፉ ጎናቸው በታሪክ የምትጠቅሳቸውን አብዮቶችና በአሁኑ ወቅት በሁለት ታላላቅ ጎራዎች በመክፈል ምእራብና ምሥራቅ (የካቶሊክና የሮም ኦርቶዶክስ፥ የኦርየንታል ኦርቶዶክስ) አብያተክርስቲያናት ነገረ-ክርስቶስን ማነጻጸራችን እንዲሁም ከእነርሱ መማራችን አስፈላጊ ነው። በተለይም ደግሞ በወንጌል አውዳዊ መሆን

የሚገኙ ታላላቅ ጠቀሜታዎች ባለቤት በመሆን የአድገኖትን የምሥራች በአገር በቀል ሥነ ክርስቶስ በኢትዮጵያ ምድር ለማወጅ እንዲቻል የተለያዩ አስተምህሮች ባለቤቶችንና እሳቤዎቻቸውን ማነጻጸሩ ጠቃሚ ነው። በሀገራችን በኢትዮጵያ ክርስትና ረጅም እድሜ ቢኖረውም በታሪክ ሂደት የተፈጠረው የቤተክርስቲያን መከፋፈል ወገንተኝነት በመፍጠርና ልዩነትን በማስፋፋት ባመጣው ጦስ አንዱ ሌላውን በማውገዝ ከመሠረታዊው የክርስቶስ ግብር የራቀና ግላዊነት የሞላበት ድምዳሜ ላይ መድረስን አስከትሏል።

ናሁ አዳም ከትንሣኤ መጽሐት ነሐሴ 30/1963ዓ.ም የተጻፈን ሀሳብ በመጥቀስ የቤተክርስቲያን መከፋፈልን ሲገልጽ፡- " ይሁንና ይቺ አንዲት ቅድስት ቤተክርስቲያን በአምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በ 451 ዓ.ም በጉባዔ ኬልቂዶን ላይ በደረሰባት ኃይማኖት ለበሰ የስልጣን ሽሚያ ጦርነት ከምንጊዜም የከፋ እድል ገጥሟት ከሁለት ተከፈለች። ልጆቿም አውጣኤያውያንና ንስጥሮሳውያን መባባል ጀመሩ «ጠላት ይቀባል ጥላት» እንደተባለው ሁሉ አንዱ ክፍል ሌላውን ጥላት መቀባት ጀመረ ጠቡ ተካሮ እርስበርስ መወጋገዝ እግዚአብሔርን እንደማገልገል ተቆጠረ።"⁵⁸ በማለት ለቤተክርስቲያን መከፈል የስልጣን ሽሚያን በምክንያት ይጠቅሳል። ይህ ከሆነ ደግሞ ታሪክን አጥርቶ ካለማየት የተነሳ አንዱ በሌላው ላይ የሚያደርገውን ውግዘት ለማጫፈር ከመሮጥ ማነጻጸርና ነፃ ሆኖ መገምገም አስፈላጊ ነው።

እንግዲህ ወደ ንጽጽሩ ሂደት ስናመራ እ.ኤ.አ. በ 325 ዓ.ም በኒቅያ የቤተክርስቲያን ጉባዔ በክርስቶስ እውነተኛ አምላክነት ላይ ባደረገው ክህደት ከተወገዘውና በአሁኑ ወቅት በምድራችን ራሳቸውን የይሆዋ ምስክሮች በማለት ከሚጠሩ ተከታዮች ትምህርት እንነሳ። አርዮስ በወልድ ላይ ያቀረበው መከራከሪያ በቅድመ ትሥጉት ቃል (ወልድ) የአብ ፍጡርና በመለኮትነቱ ከአብ ያነሰ መሆኑን በመግለጽ ነው። ለዚህ መከራከሪያው ያቀረባቸው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች ደግሞ በጤናማ የሥነ አፈታት ድምዳሜዎች ላይ የተደረሰባቸው አይደሉም። ለዚህም በዋቤነት ምሳ 8:22 ላይ ያለውን ክፍል ምንም እንኳን አውዳዊ ሀሳቡ በአዲስ ኪዳን ብርሃን የ«ቃልን» ማንነት አመላካች እንደሆነ ድምዳሜ ላይ መድረስ ቢቻልም እንኳን የቃላት ጥናት ላይ ከፍተኛ ጥንቃቄ የሚሻ መሆኑን ማስተዋል ያስፈልጋል።

ከዚህ በተጨማሪም ግልጽ የሆነው የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል በአሻሚነት የሚገኙትን ክፍሎች እንዲገዛቸው በማድረግ መተርጎም በሥነ አፈታት ረገድ ከፍተኛ ሚና እንዳለው መገንዘብ መሠረታዊ ነገር ነው። ሌላውና ሦስተኛው ነገር ደግሞ ከአውድ ውጪ ለመፍታት የተሞከሩ ክፍሎችን የሚመለከት ነው። ጥቅሶችን በጭቆ ከአውዳቸው ውጪ ለቅድመ ግምታዊ እሳቤ ተስማሚ አድርጎ መውሰድ ታሪክ ምህረት የማያደርግለት ስህተት ነው። ከዚህም በተጨማሪ በግብራተ

ክርስቶስ (Functional Christology) የምንመለከተው በድጋረ ትስብእት ያሉ ግብራት የተገለጹበትን ሀሳቦች ከክርስቶስ ማንነት ጋር በማቀላቀል የሚፈጸሙ ስህተቶችን የሚመለከት ይሆናል።

የቅዱስ ቂርሎስን አሃዱ ባሕርይ ባህልን ከአውጣኬ አስተምህሮት መቀየጥ ታላቅ ስህተትና በተለይ የወገኑለትን እሳቤ ተቀባይነት ለማሳጠት ከሚደረግ ጥረት የመነጨ ነው። የኪሊቱ ባሕርይት ደጋፊዎች አሃዱ ባሕርይ የሚልን በሙሉ አውጣኬያውያን በማለት ለአስተምህሮታቸው ወገዛን ሲያጸድቁ መገኘታቸው ትክክል አይመስለኝም። ከቅዱስ ቂርሎስ ነገረ-ክርስቶስ መቅለም የሚቻሉ እውነታዎች የተዳፈኑ ቢመስሉም ታሪክ ራሱን የሚደግምበትና የነገረ መለኮት ሰዎች አይኖቻቸውን ወደዚህ ጥንታዊነት ወዳለው የአባቶች ትምህርት የሚያቀኑበት እንዲሁም ለበርካታ ምላሽ ያጡ ጥያቄዎች ያለውን ጠቀሜታ የሚያስተውሉበት ጊዜ ሩቅ አይመስለኝም።

እንግዲህ ከቅዱስ ቂርሎስ በኋላ አውጣኬ ይህንኑ 'አሃዱ ባሕርይ' የሚለውን ቃል ተጠቅሞ መለኮትነት ሰብአዊ ባሕርይን የዋጠበት አንድ ባሕርይ የሚል ድምዳሜ ላይ መድረሱን የቅዱስ ቂርሎስን መርህ የተከተለች የተዋሕዶ ቤተክርስቲያን በአጽንኦት የምታወግዘው ነው። ስለዚህም የቅዱስ ቂርሎስ አስተምህሮት በፍጹም ከአውጣኬ ጋር ሊነጻጸር አይገባውም። ምክንያቱም "ከአብ አካል በአካል፥ ከአብ ባሕርይ በባሕርይ በራሱ ልዩ አካል «ሎጎስ» የለውን አካልና ባሕርይ ተጋርቶ ከማሪያም ተወልዷል።"⁵⁹ የሚለው የተዋሕዶ እምነት የቅዱስ ቂርሎስን አሃዱ ባሕርይ ባህል አንጻባራቂነቱ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ይታመንበታል።

ሆኖም አንዳንዶች ቅዱስ ቂርሎስን የተረዱበትን መንገድ ሲገልጹ ከዚህ አባባል የሚቃረን ሆኖ አግኝቼዋለሁ። ይኸውም "የሁለቱ ባሕርያት አንድ መሆን ቃል የወሰደው የሰው ባሕርይ አካል አልባ ነው።" ብሎ እንደሚያምን የሚያመለክቱ ጸሐፊዎች ናቸው።⁶⁰ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሊቅ የሆኑት አያሌው ግን ይህ የሮም ጳጳስ የነበረው የሊዩ አባባል እንደሆነና የክርስቶስ አካሉ የቃል ብቻ ነው ማለት የ«ቃል» አካል ከአብና መንፈስ ቅዱስ እኩል መለኮት ስለሆነና የመለኮት ሁለትነት ስለሌለ አካሉ የቃል የሆነ ኢየሱስ ሞተ ማለት በአጠቃላይ የአብና መንፈስ ቅዱስ ህላዌም አምላካነት በመሞቱ ምክንያት ሞቶ ነበር የሚል ድምዳሜ ላይ እንደሚያደርስ ይገልጻሉ።⁶¹ ከዚህም በመነሳት ይህ እሳቤ የቅዱስ ቂርሎስ እሳቤ እንዳልሆነ መረዳት ይቻላል።

ስለዚህ የቅዱስ ቂርሎስ አስተምህሮት ከተዋሕዶ አስተምህሮት ጋር ያለውን መወዳጀት ቂርሎስም ሆነ አውጣኬ ሁለቱም "አሃዱ ባሕርይ"

የሚል ቃል በመጠቀማቸው ብቻ ሳይሆን በትርጉም ደረጃ የቅዱስ ቄርሎስ እምነት ከአውጣኬ አሰር የራቀና የተለየ መሆኑን መረዳት ይቻላል። የተዋሕዶ ቤተክርስቲያን የቅዱስ ቄርሎስን ትምህርት በትክክል እንደተከተለች የሚታምን ሲሆን ለዚህም በእምነት መግለጫዋ አገር በቀል ማብራሪያዎች በመስጠት ለማስገንዘብ ትጥራለች። ከዚህም በመነሳት የተዋሕዶ ምሥጢር (*miaphysis*) ማለትም የሁለት ባሕርያት ጥምረትን እንጂ (*monophysis*) በውሳጤ ሁለቱ አንድ የሆኑበት አይደለም። እንግዲህ የኢትዮጵያ መምሬዎች የቅዱስ ቄርሎስ ትምህርት የተዋሕዶ ትምህርት ሲሆን የአውጣኬ ትምህርት ደግሞ በውሳጤ የሚያምነው የአንድ ባሕርይ ትምህርት ነው። ሊዮ በመባል የሚታወቀው የሮም ጳጳስ እሳቤና በኬልቄዶን ጉባኤ የጸደቀው አስተምህሮት ደግሞ በኢትዮጵያ ፍልስፍናና አመክንዮት ጥያቄ ውስጥ የወደቀው የሁለት ባሕርያት በየራሳቸው በአንድ አካል መገኘትን ምናልባትም በተአምራት ለመደገፍ የሚጥር ይመስላል። እነዚህን የማንነት ግንዛቤዎች በይበልጥ ለመረዳት የአካልን ግብር ለመገንዘብ በሚያስችሉ ሀሳቦች ላይ መነጋገር አስፈላጊ ነው።